

UNIVERSITEIT UTRECHT

BACHELOR EINDWERKSTUK

NEDERLANDSE TAAL EN CULTUUR

Als je begrijpt wat ik bedoel

EEN VERKENNING VAN DE RELATIE TUSSEN IDIOMEN EN VERHASPELINGEN

Student:
Lennart VAN WINZUM
(4022122)

Begeleider:
Sterre LEUFKENS
Tweede lezer:
Norbert CORVER

3 juli 2018



Universiteit Utrecht

1 Samenvatting

In dit onderzoek wordt er gekeken naar het verhaspelen van idiomen. Idiomen zijn uitingen met een figuurlijke betekenis die niet volgt uit de afzonderlijke betekenissen van de onderdelen van deze uitspraak. Verhaspeling is een verschijnsel waarbij onderdelen van een uitspraak vervangen worden door onderdelen uit een andere uitspraak of onderdelen uit de betekenis of context. In de literatuur van Nunberg, Sag en Wasow (1994) worden idiomen gecategoriseerd in twee categorieën, de *Idiomatically Combining Expression*, waarbij de onderdelen van het idioom corresponderen met de onderdelen van de idiomatische betekenis, en de *Idiomatic Phrase*, waarbij deze onderdelen niet meer te herleiden zijn naar de onderdelen van de idiomatische betekenis. In deze scriptie onderzoek ik of er een relatie is tussen de classificatie van idiomen en verhaspeling. Dit doe ik door middel van een digitale survey die voorgelegd is aan een willekeurige groep proefpersonen. De verwachting bij het start van het onderzoek was dat ICE-idiomen sneller verhaspeld worden dan IdPs, omdat de onderdelen van de eerste categorie meer op zichzelf staan en sneller vervangen zouden kunnen worden. De uitslag van het onderzoek is dat er een verschil te constateren is tussen niet-verhaspelde ICEs en niet-verhaspelde IdPs maar dat er geen directe relatie te ontdekken is tussen deze twee categorieën en verhaspelde idiomen. Wel wordt er geconcludeerd dat proefpersonen niet alleen letten op het idioom zelf maar ook op de context waar deze zich in bevindt. Op basis hiervan beoordelen ze of of de letterlijke betekenis van het idioom kan kloppen. Is dit niet het geval, dan zeggen ze sneller dat de figuurlijke betekenis behouden blijft.

Inhoudsopgave

1	Samenvatting	1
2	Inleiding	4
3	Theoretisch kader	6
3.1	Classificatie van Idiomen	6
3.2	Flexibiliteit	8
3.2.1	Topicalisatie	9
3.2.2	Modificatie	9
3.2.3	Pronominalisatie	10
3.3	Verhaspelingen	11
3.4	Conclusie	12
4	Vraagstelling	14
4.1	Hoofd- en deelvragen	14
4.2	Hypothese	15
5	Methode	16
5.1	Procedure	16
5.2	Stimuli	16
5.3	Proefpersonen	17
6	Empirisch onderzoek	19
6.1	Deelvragen	19
6.1.1	Kunnen de niet-verhaspelde idiomen verdeeld worden over ICE of IdP?	19
6.1.2	Welke soorten verhaspelingen komen we tegen in de verzameling verhaspelde idiomen?	20
6.1.3	Kunnen we van de verhaspelde idiomen vaststellen of ze behoren tot ICEs of IdPs?	21
6.1.4	Is er verschil in de distributie van de categorieën tussen de normale en de verhaspelde idiomen?	23
7	Discussie	26
7.1	Hoofdvraag: Wat is de relatie tussen verhaspeling en de classificatie van expressies als ICE en IdP?	26
7.2	Verloop van het onderzoek	26
7.2.1	Engagement	26

7.2.2	Omvang	27
7.2.3	Vraagstelling	27
8	Conclusie	28
A	Verzameling ICEs	30
B	Verzameling IdPs	31
C	Verzameling verhaspelingen	32
D	Analyse verhaspelingen	34
E	Manipulaties ICEs	36
F	Manipulaties IdPs	40
G	Manipulaties verhaspelingen	44

2 Inleiding

Idiomen zijn een interessante vorm van communicatie waarvan moeilijk te bepalen is hoe het werkt, maar waarvan mensen wel intrinsiek weten dát het werkt. Als iemand in een vergadering de uiting *ik gooi even een balletje op* gebruikt, zul je niet snel iemand horen vragen in welke jaszak hij dat balletje dan bewaard heeft. Het raadselachtige van dergelijke uitspraken is dat men hun betekenis uit de context kan opmaken, terwijl men zich niet kan baseren op de letterlijke betekenis van de woorden. De opbouw van deze uitspraken in het mentale lexicon van taalgebruikers is opaak en er bestaat geen consensus over. Nunberg, Sag en Wasow (1994) stellen een tweedeling voor waarin de onderdelen van sommige idiomen corresponderen met de afzonderlijke onderdelen van hun idiomatische betekenis, en andere idiomen deze eigenschap niet hebben. De eerste noemen we *Idiomatically Combining Expressions* (ICE), de tweede *Idiomatic Phrases* (IdP).

De productie van deze idiomen gaat niet altijd goed. Wanneer een taalgebruiker een fout maakt en bijvoorbeeld twee idiomen door elkaar haalt, dan noemen we dat ook wel een *verhaspeling*. De eventuele relatie tussen idiomen en verhaspelingen is nog niet onderzocht in de taalkunde. Dit is zonde omdat de relatie tussen deze twee verschijnselen reëel is. Als het zo is dat een van de twee categorieën vaker kan verhaspelen dan kan dat ons wijzen op hoe deze idiomen getranscribeerd zijn in het mentale lexicon. De hoofdvraag die ik heb opgesteld luidt daarom ook:

- *Wat is de relatie tussen verhaspelingen en de classificatie van expressies als ICE en IdP?*

Om deze vraag te beantwoorden heb ik vier deelvragen gemaakt die verschillende aspecten van deze hoofdvraag belichten:

1. *Kunnen de niet-verhaspelde idiomen verdeeld worden over ICE of IdP?*
2. *Welke soorten verhaspelingen komen we tegen in de verzameling verhaspelde idiomen?*
3. *Kunnen we van de verhaspelde idiomen vaststellen of ze behoren tot ICEs of IdPs?*
4. *Is er verschil in de distributie van de categorieën tussen de normale en de verhaspelde idiomen?*

Als eerste zal in hoofdstuk 3 het theoretisch kader de bestaande hoofdliteratuur over drie hoofdelementen behandelen: de classificatie van idiomen in hoofdstuk 3.1, de flexibiliteit van idiomen in hoofdstuk 3.2 en de soorten verhaspelingen in hoofdstuk 3.3. Vervolgens kijken we in hoofdstuk 4 naar de vraagstelling en motiveer ik de keuze voor deze hoofd- en subvragen. In 4.2 geef ik de motivatie voor mijn hypothese en in 5 leg ik de onderzoeksmethode uit. In 6 is het empirisch onderzoek te vinden waarin ik de deelvragen beantwoord. Hierna geef ik in de discussie in 7 antwoord op de hoofdvraag en vervolgens kijk ik naar wat er scheelt aan de opbouw van mijn onderzoek,

waar er dingen mis zijn gegaan die voorkomen hadden kunnen worden en waar in vervolgonderzoeken aan gedacht kan worden. In de conclusie in hoofdstuk 8 geef ik het uiteindelijke antwoord op de hoofdvraag. Hierna zijn de literatuurlijst en de bijlagen te vinden met het materiaal dat ik geproduceerd heb tijdens het maken van deze scriptie.

3 Theoretisch kader

3.1 Classificatie van Idiomen

Idiomen worden vaak gedefinieerd als woorcombinaties met interpretaties die niet direct gerelateerd zijn aan de letterlijke betekenissen van de individuele woorden (Cutting en Bock 1997, p. 57). Omdat deze vorm van taalgebruik veel overlap vertoont met andere vormen van uitdrukkingen als spreekwoorden (*Zoals het klokje thuis tikt, tikt het nergens*), gezegden (*Met hart en ziel*) en andere stijlfiguren als beeldspraak (*Hij is zo koppig als een ezel*) en dergelijke, is het moeilijk om een concrete afbakening te maken tussen deze uitingen en idiomen. Wel zijn er kenmerken die bij gebruikelijke idiomen steeds terugkomen. Nunberg, Sag en Wasow geven een paar van de meest voorkomende eigenschappen van idiomen, onder andere:

- Conventionaliteit: idiomen worden conventioneel gebruikt. Hierbij wordt bedoeld dat de idiomatische betekenis niet te voorspellen is op basis van de opsomming van de betekenissen van de afzonderlijke delen.
- Inflexibiliteit: idiomen verschijnen in een beperkt aantal constructies.
- Figurativiteit: idiomen bevatten meestal metaforen en hyperbolen en spreken tot de verbeelding van de gespreksdeelnemers.
- Spreekwoordelijkheid: idiomen worden vaak gebruikt om sociale gebeurtenissen en situaties te verklaren door middel van vergelijkingen met concrete relaties en gebeurtenissen.
- Informaliteit: idiomen worden doorgaans geassocieerd met informele situaties en populaire en orale cultuur.
- Affect: idiomen worden gebruikt met een bepaalde affectie of waarde, positief of negatief, tegenover de beschreven situatie.

(Nunberg, Sag en Wasow 1994, p. 492-493, mijn vertaling)

Schenk (1995, p. 255-257) beweert dat de definitie van idiomen uniek is ten opzichte van de definities van andere linguïstische fenomenen. Volgens Schenk wordt er bij de definitie van idiomen een fout gemaakt. Veelal geeft men eerst een definitie in termen van noncompositionaliteit en de kenmerken die hierboven voorkomen, en worden hier vervolgens voorbeelden bij gezocht die deze definitie bevestigen. Hij stelt echter ook vast dat, als een idioom beoordeeld zou worden als andere linguïstische fenomenen, dus puur op grammaticaal gedrag, het onmogelijk zou zijn om idiomen te onderscheiden van niet-idiomen. Bij het constateren van een idioom *moet* de betekenis van de expressie dus meegenomen worden

Deze betekenis wordt opgenomen in het mentale lexicon van de taalgebruiker, buiten de letterlijke compositionele betekenis om. Het is te kort door de bocht te zeggen dat de betekenis van alle idiomen in dit mentale lexicon op dezelfde manier opgebouwd is. Bij het leren van een taal en van de betekenis van een idioom is er onderscheid te maken tussen idiomen waarbij de delen van de expressie metaforisch zijn te gebruiken voor de delen van de handeling en idiomen waarbij dit niet mogelijk is. De eerste worden door Nunberg et al ‘Idiomatically Combining Expressions’ genoemd (hierna ‘ICE’); hierbij wordt het voorbeeld *pull the strings* (controle hebben over een persoon of situatie waardoor je deze op een voor jou gunstige manier in kunt zetten, de touwtjes in handen hebben) gegeven. Hierbij is ‘pull’ metaforisch voor het gebruiken van de connecties en ‘strings’ metaforisch voor de connecties (Nunberg, Sag en Wasow 1994, p. 494). Hetzelfde principe is te illustreren met het Nederlandse idioom *Een balletje opgooien*. Wanneer gebruikt in een zin kunnen we uit de context opmaken dat ‘het balletje’ geen fysieke bal betreft, maar een inhoudelijke inbreng bij een gesprek. Tegelijkertijd is het ‘opgooien’ hier geen fysieke handeling maar het naar voren brengen van een idee. Er is dus een relatie tussen de onderdelen van het idioom (het balletje, het opgooien) en de idiomatische interpretatie (het idee, het voorstellen). Deze idiomatische interpretatie staat los van de letterlijke interpretatie van de uitdrukking en kan dus alleen in context geleerd worden.

Het is niet zo dat elk idioom op deze manier is op te delen, dat onderdelen van het idioom verwijzen naar onderdelen van de metaforische interpretatie is niet voor elk idioom het geval. Het komt ook voor dat de onderdelen van het idioom niet meer te herleiden zijn naar de onderdelen van de idiomatische betekenis. Nunberg, Sag en Wasow noemen dit soort idiomen ‘Idomatic Phrases’ (hierna IdP) en illustreren dit met het idioom *kick the bucket* (sterven, het hoekje omgaan). Hierin zijn de onderdelen ‘kick’ en ‘bucket’ niet meer te herleiden naar de onderdelen van de idiomatische betekenis ‘doodgaan’. In het Nederlands zien we dit met het idioom *De bloemetjes buitenzetten*. Wanneer iemand ‘de bloemetjes buitenzet’ weten we dat dit betekent dat diegene aan het feesten is of flink van het leven aan het genieten is. Waar ‘de bloemetjes’ naar verwijzen of wat het ‘buitenzetten’ betekent is volledig opaak, het is niet mogelijk om iets over die ‘bloemetjes’ te zeggen, zoals dat wel mogelijk is bij het ‘balletje’ uit ‘een balletje opgooien’. Deze elementen waar niets over gezegd kan worden hebben dus alleen een idiomatische betekenis wanneer ze in elkaars context staan. op zichzelf zijn ze dus semantisch leeg, verder in dit stuk worden deze afzonderlijke onderdelen *betekenisloos* genoemd. Nunberg, Sag en Wasow illustreren het idee dat de elementen in een ICE niet betekenisloos zijn met het argument dat de onderdelen op verschillende manieren te modifieren zijn en geven hierbij als voorbeeld onder andere *topicalisatie*, *modificatie met adjectieven* en *pronominalisatie*. Hoe deze modificaties werken met Nederlandse idiomen beschrijf ik in 3.2.

Hoewel het bestaan van deze tweedeling in categorisatie van idiomen in het werk van Nunberg, Sag en Wasow wordt verantwoord, is hier geen consensus over. Nicolas (1995) geeft een alternatieve verklaring. Zo bevestigt Nicolas dat de betekenis van IdP niet kan worden opgedeeld in losse elementen met een aparte metaforische betekenis maar geeft Nicolas zelf echter een driedeling aan van uitdrukkingen: *vrije combinatie* (waar de betekenis van een uitdrukking compositioneel op te bouwen is uit de afzonderlijke letterlijke betekenissen van de onderdelen), *collocaties* (waar de uitdrukking bestaat uit twee onderdelen, de basis die dezelfde betekenis krijgt als in de *vrije combinatie* en de collocatie die een specifieke betekenis krijgt in combinatie met de basis) en *idiomen* (waar geen van de onderdelen van het idioom de betekenis krijgen die ze in de *vrije combinatie* zouden krijgen)(Nicolas 1995, p. 234-235). Nicolas maakt binnen de idiomen dus geen onderscheid waar Nunberg, Sag en Wasow dit wel doen, Nicolas claimt namelijk dat het mogelijk is dat betekenisloze delen van een expressie gemodificeerd kunnen worden en toch betekenisloos blijven zolang het onderdeel in verband blijft staan met de andere onderdelen van het idioom.

Ook Schenk geeft in zijn werk aan dat voor de tweedeling die Nunberg, Sag en Wasow voorstelt geen verklarende lexicaal-semantictheorie gegeven wordt. Hiernaast beweert Schenk dat er verschillende restricties rusten op transformaties bij idiomen die allen tot ICE zouden behoren, maar hier geeft hij verder geen concrete voorbeelden bij(Schenk 1995, p. 255). Schenk zelf beweert tevens dat transformaties die volgens Nunberg, Sag en Wasow wél hun idiomatische betekenis behouden (*The beans John spilled*) niet correct zijn(Schenk 1995, p. 259). Hier lopen we tegen een belangrijk punt van discussie aan dat bij meerdere artikelen terugkomt: het gebrek aan systematische toetsing. In feite is dit niets meer dan een verschil in interpretatie en hoewel beide interpretaties theoretisch verantwoord worden, worden deze niet op een populatie getest. Het zou immers heel goed kunnen dat gemanipuleerde versies van *spill the beans* voor een meerderheid van de populatie wél de idiomatische betekenis behoudt. Het is ook om deze reden dat ik ervoor heb gekozen om te kijken of mijn eigen intuïties overeenkomen met die van een groepje andere taalgebruikers, waarover meer te lezen valt in sectie 6.

Hoewel er dus kritiek is geleverd op de categorisatie van idiomen in ICEs en IdPs, met name op de grens tussen de twee categorieën die door sommigen als vaag wordt ervaren, wil ik me voor mijn onderzoek houden aan de indeling van Nunberg, Sag en Wasow. Gezien de kritieken op deze indeling kan de toetsing hiervan niet anders dan nuttig zijn, elk verkregen resultaat kan namelijk duidelijkheid verschaffen over de geldigheid van de theorie van Nunberg, Sag en Wasow.

3.2 Flexibiliteit

Het verschil tussen ICE en IdP uit zich ook in hun verschil in flexibiliteit. Met flexibiliteit wordt bedoeld dat de vorm van het idioom, bijvoorbeeld de woordvolgorde, kan veranderen, zonder dat

de idiomatische betekenis verloren gaat. Volgens Nunberg, Sag en Wasow zijn ICEs relatief flexibel ten opzichte van IdPs. Ik bespreek in dit stuk drie vormen van modificatie die de ICE volgens de Nunberg, Sag en Wasow beter aan zou moeten kunnen dan de IdP: *topicalisatie*, *modificatie* en *pronominalisatie*.

3.2.1 Topicalisatie

Bij topicalisatie wordt er een onderdeel van de expressie vooraan gezet, dit kan gedaan worden om er extra aandacht op te vestigen. Voorbeelden van deze transformaties zijn te zien in voorbeeld (1) t/m (3). Deze transformaties kunnen alleen gedaan worden met een element van betekenis. Waar Nunberg, Sag en Wasow en Schenk van mening verschillen is over de geldigheid van deze topicalisaties. Schenk vindt namelijk dat niet alle idiomen getopicaliseerd kunnen worden en dat de geldigheid per idioom bekeken moet worden. Wel is men het er over eens dat een getopicaliseerde IdP als in (3) sowieso minder geldig zal zijn en de idiomatische betekenis waarschijnlijk zal verliezen.

1. (a) Hij zag *Jan*.
(b) *Jan* zag hij.
2. (a) Jan gooide *een balletje* op.
(b) *Een balletje* gooide Jan op.
3. (a) Jan zet *de bloemetjes* buiten.
(b) **De bloemetjes* zet Jan buiten.

(Schenk 1995, p. 259, eigen voorbeelden)

Het is te verwachten dat, als de hypothese van Nunberg, Sag en Wasow klopt, de getopicaliseerde ICE's sneller dan IdP's worden gezien als zinnen die hun idiomatische betekenis behouden en dus door taalgebruikers worden ervaren als correcte zinnen.

3.2.2 Modificatie

Modificatie houdt hier in dat adjectivale constructies gebruikt worden om extra betekenis te geven aan een idioom door het te verbinden met een onderdeel. Wanneer we de de kleine gesprekken in (4) en (5) vergelijken dan zien we dat modificatie het mogelijk maakt om onderscheid te maken in onduidelijke contexten en extra informatie te verschaffen aan deelnemers van het gesprek. We zien in (6) dat dit niet mogelijk is bij de elementen van IdPs, de zin wordt dan sneller ervaren als incorrect. Zoals te zien in voorbeeld (7) is het ook mogelijk om delen van idiomen te kwantificeren om zo extra informatie te verschaffen aan de lezer/ontvanger.

4. (a) Heeft Jan schoongemaakt of dat boek uitgelezen?

- (b) Jan heeft dat varkentje net gewassen.
 - 5. (a) Heeft Jan dat boek al uitgelezen?
 - (b) Jan heeft dat *litteraire* varkentje net gewassen.
 - 6. (a) Heeft Jan een leuke vakantie gehad?
 - (b) *Jan heeft de *vrolijke* bloemetjes buitengezet.
 - 7. (a) Touch a couple of nerves.
 - (b) That's the third gift horse she's looked in the mouth this year.
 - (c) We could... pull yet more strings...
- (Nunberg, Sag en Wasow, p. 501)

Deze adjectivale relaties zouden alleen gelegd moeten kunnen worden met elementen die niet betekenisloos zijn. Omdat de elementen van een idioom gemodificeerd kunnen worden zou dit een argument zijn om te kunnen zeggen dat deze elementen niet betekenisloos zijn. Tegelijkertijd zou het kunnen zijn dat de elementen van een IdP, die meer opaak zijn dan de elementen van een ICE, gemodificeerd minder snel als goed beoordeeld worden door taalgebruikers. Nicolas is het met deze redenering niet eens, volgens hem is de modificatie van idiomen mogelijk ondanks dat, volgens hem, idioomdelen betekenisloos zijn. Dit verantwoordt hij met het idee dat wanneer idiomen een modifierend element bevatten, deze niet slaan op de idioomdelen, maar op het hele idioom. Nicolas geeft hierbij de vergelijking in voorbeeld (8). Volgens de Nicolas is het te zien dat, als we aannemen dat '*keep tabs on*' als betekenis '*observe*' heeft, de modificatie niet op het idioomdeel plaatsvindt maar op het hele idioom. Dit zou dus betekenen dat zelfs als het zo zou zijn dat ICEs modificeerbaarder zijn dan IdPs, dit volgens Schenk niet zoveel zou uitmaken omdat het uiteindelijk toch een motivatie is over het hele idioom en niet een afzonderlijk onderdeel.

- 8. (a) They kept *close* tabs on John.
- (b) They observed John *closely*.

(Nicolas 1995, p. 236)

Omdat Nicolas in zijn onderzoek niet kijkt of er verschillen zijn in de geobserveerde correctheid van zowel gemodificeerde ICEs als IdPs weten we niet zeker of deze redenering klopt of alleen opgaat voor één van deze twee categorieën. Daarom wil ik daar toch naar kijken in mijn onderzoek.

3.2.3 Pronominalisatie

Bij pronominalisatie wordt een betekenisdragend element vervangen door een anafoor zonder dat de uitdrukking als geheel zijn betekenis verliest. Dat dit toegepast kan worden op bepaalde idioomdelen is voor Nunberg, Sag en Wasow reden om te zeggen dat deze niet betekenisloos zijn.

Hierbij worden constructies gegeven in (9) waar het te zien is dat anaforen gebruikt kunnen worden om naar idioomdelen te verwijzen. Zoals te zien in (10) is het ook in het Nederlands mogelijk om met ICEs constructies te maken die anaforen toestaan. Bij IdPs is het aanzienlijk moeilijker om een onderdeel vervangen met een anafoor zonder dat de idiomatische betekenis verloren gaat. In (11) lijken ‘de bloemetjes’ een fysieke vorm aan te nemen die niet meer overeenkomt met de idiomatische betekenis ‘feesten’.

9. (a) My *goose* is cooked, but *yours* isn’t.
(b) We thought the *bottom* would fall out of the housing market, but *it* didn’t.
(c) We had expected that that *excellent care* would be taken of the orphans, and *it* was.

(Nunberg, Sag en Wasow 1994, p. 501)

10. (a) Lara gooide tijdens de vergadering *een balletje* op, ik vond *hem* een goede toevoeging.
11. (a) *Bas zet in het weekend *de bloemetjes* buiten, en geniet extra veel van *ze*.

3.3 Verhaspelingen

Omdat de idiomatische betekenis en structuur van een uitdrukking anders is dan de letterlijke betekenis van de elementen is er een invulling nodig in het lexicon van de gebruiker waar de idiomatische betekenis gecombineerd wordt met de losse lexicale elementen van het idioom. Bij het produceren van het idioom worden ook de betekenissen van de losse elementen aangesproken (Kuiper e.a. 2007, p. 318-319).

Niet iedereen is het met Kuiper e.a. eens dat het Mentale lexicon op zo’n manier is opgebouwd. Cacciari en Tabossi (1988) vergelijken twee hypothesen. De eerste staat hierboven al vermeld en zegt dat het mentale lexicon betekenissen bevat van alle woorden en idiomen, maar dat bij het benaderen van de idiomatische betekenis de letterlijke betekenis van de onderdelen ook wordt aangeraakt. De andere hypothese, die in de wereld van de generatieve grammatica veel gezien wordt, zegt dat de betekenissen van idiomen een eigen item hebben in het mentale lexicon, en dat bij het benaderen van de betekenis van dat idioom het niet meer nodig is om de betekenis van de afzonderlijke onderdelen nog aan te raken.

Bij het recreëren van een idioom is de taalgebruiker niet altijd succesvol. Kuiper e.a. (2007) concludeerden al dat elementen die qua lexicale betekenis dicht bij elkaar lagen een hoger risico hadden op slips, een verkeerd gebruikt woord in een uitspraak door een verwarring met een andere uitdrukking of uitspraak. Zo’n verwarring noemen we ook wel een verhaspeling. Nooteboom (1999) maakt onderscheid tussen twee verschillende typen fouten: paradigmatische verhaspelingen en syntagmatische verhaspelingen. Bij syntagmatische verhaspelingen worden twee woorden, of

elementen van twee woorden (morfemen, fonemen), met elkaar verwisseld. Een voorbeeld van een syntagmatische verhaspeling is *teep a cape* in plaats van *keep a tape* (Nootboom 1999, p. 683). Bij een paradigmatische verhaspeling is de bron van de verhaspeling niet terug te vinden. Het vervangende woord kan semantisch gerelateerd zijn, qua vorm op het doelwoord lijken of het geuite woord/frase kan een vermenging zijn van twee andere woorden/frasen (Bos 2017, p. 5). Nootboom 1999, p. 683 geeft als voorbeeld *a verbal outfit* in plaats van *a verbal output*.

Wat betreft de verhaspeling van idiomen kan dit op veel verschillende manieren. De website Verhaspeling geeft hiervan een goede opsomming:

- Uitdrukkingen verward die qua vorm op elkaar lijken: *iemand zout in de ogen strooien*, vermenging van *iemand zand in de ogen strooien* en *iemand zout in de wonden strooien*.
- Uitdrukkingen verward die hetzelfde betekenen: *voor Jan z'n viool zitten*, vermenging van *voor de kat z'n viool* en *voor Jan met de korte achternaam*.
- Uitdrukking verward met de eigen betekenis: *met gevaarlijk ijs bezig zijn*, een vermenging van *zich op glad ijs begeven* en de betekenis *iets gevaarlijks doen*.
- Uitdrukking verward met iets uit de context daarvan: *iemand met een rietje in de sloot sturen*, een verhaspeling van *iemand met een kluitje in het riet sturen* en het riet dat bij de sloot groeit.

(Verhaspeling 2018)

Cutting en Bock (1997) hebben de verhaspeling van idiomen onderzocht. In drie experimenten onderzoeken zij hoe idiomen geplaatst kunnen zijn in het mentale lexicon. Zij vinden aanwijzingen dat het mentale lexicon syntactische informatie van het idioom bevat, dat de letterlijke betekenis actief is tijdens productie van het idioom, en dat er geen aantoonbaar verschil is tussen het produceren van 'non-decomposable' (IdP) en 'decomposable' (ICE) idiomen. Wel concluderen ze dat de 'non-decomposable' constructies vaker kleine foutjes vertonen dan 'decomposable' constructies omdat deze compleet onthouden moeten worden en dus gevoeliger zijn voor vergeten (Cutting en Bock 1997, p. 68).

3.4 Conclusie

Er is wel veel onderzoek naar de categorisatie van idiomen, en er is veel onderzoek gedaan naar de psycholinguïstische oorzaken van verhaspelingen, maar er is nog nauwelijks onderzoek naar de relatie tussen die twee. De classificatie van ICE en IdP is te doen door de expressies te testen op hun flexibiliteit. Wanneer we verhaspelde idiomen op dezelfde manier op hun flexibiliteit testen, moet het mogelijk zijn vast te stellen of ze afkomstig zijn van een ICE of IdP, en of het zo is dat een

van de twee vaker verhaspeling ondergaat dan de andere. Als er een relatie is tussen de verschillen in flexibiliteit van de idiomen en verhaspeling kan dat nieuwe inzichten opleveren in hoe de de idiomatische expressies zijn ondergebracht in het lexicon van taalgebruikers.

4 Vraagstelling

4.1 Hoofd- en deelvragen

Zoals aangegeven in het theoretisch kader in hoofdstuk 3 is onderzoek naar verhaspelingen een nog weinig verkend gebied. Hiernaast bestaat ook over hoe idiomen geassocieerd worden nog geen consensus. De overlap hiertussen zou nieuwe inzichten kunnen bieden in hoe de verschillende soorten idiomen geregistreerd worden in het mentale register van de taalgebruikers. Als het zo is dat er een verschil is in frequentie en/of het soort verhaspelingen van ICEs of IdPs kan ons dat ook informatie verschaffen over hoe taalgebruikers onbewust omgaan met de verschillende onderdelen van idiomen. De hoofdvraag die ik met mijn onderzoek wil gaan beantwoorden is hierom dan ook:

Wat is de relatie tussen verhaspeling en de classificatie van expressies als ICE en IdP?

Omdat de hoofdvraag nog erg breed is, heb ik deze opgedeeld in 4 deelvragen, die elk een specifiek aspect van de hoofdvraag tot onderwerp nemen, namelijk:

1. *Kunnen de normale idiomen verdeeld worden over ICE of IdP?*
2. *Welke soorten verhaspelingen komen we tegen in de verzameling verhaspelde idiomen?*
3. *Kunnen we van de verhaspelde idiomen vaststellen of ze behoren tot ICE of IdP?*
4. *Is er verschil in de distributie van de categorieën tussen de normale en de verhaspelde idiomen?*

Met deelvraag 1 doe ik iets wat in de onderzoeken van bijvoorbeeld Nunberg, Sag en Wasow 1994 vergeten is. De eerste stap van het onderzoeken van het verschil tussen ICEs en IdPs zou de controle moeten zijn van het corpus zelf: klopt de vooronderstelling van de onderzoeker namelijk wel? In veel onderzoeken mist deze eerste stap. Vooral omdat ik geen gebruik heb kunnen maken van bestaande corpora is controle van mijn eigen vooronderstellingen heel belangrijk. Deelvraag 2 richt zich specifiek op de verhaspelingen en hoe deze terugkomen in het verhaspeling-corpus. Het zou zo kunnen zijn dat een van de vormen van verhaspelingen behandeld in hoofdstuk 3.3 meer voorkomt dan de andere vormen. Met deelvraag 3 kijken we naar hoe de verhaspelingen zich gedragen volgens de beoordelaars, welke nog gezien worden als figuurlijk en welke hun idiomatische betekenis compleet verliezen. In deelvraag 4 vergelijken we de geobserveerde gedragingen van zowel de verhaspelde als normale idiomen en kijken we of er overeenkomsten en/of verschillen zijn.

Met de nieuwe informatie over deze verschillende aspecten kan ik vervolgens de hoofdvraag beantwoorden.

4.2 Hypothese

De relatie tussen verhaspelingen en de classificatie van idiomen is een tot op heden nog weinig verkend gebied. Wel kan ik mijn hypothese baseren op onderzoek over idiomen an sich.

Volgens het onderzoek van Nootboom (1999) is het te verwachten dat, als het zo is dat bekende expressies meer automatisch geproduceerd worden dan nieuwe expressies, de bekende minder twijfels en fouten zouden moeten bevatten dan nieuwe expressies. We weten hiernaast dat ICEs flexibeler in gebruik zijn dan IdPs. Volgens Nunberg, Sag en Wasow houdt dit in dat ICEs een hogere mate van compositionaliteit bevatten en op meerdere volgordes op te bouwen zijn zonder dat de afzonderlijke delen de idiomatische betekenis verliezen. Dit zou niet het geval zijn bij IdPs, die volgens dezelfde theorie meer rigide zijn. ICEs zouden dus een stuk flexibeler in hun syntaxis moeten zijn dan IdPs. Als ICEs als expressie vrijer zijn dan IdPs *dan verwacht ik dat er bij ICEs een hogere frequentie aan verhaspeling is dan bij IdPs.*

5 Methode

5.1 Procedure

In dit onderzoek was ik van plan om idiomen en verhaspelingen in verschillende manipulatievormen voor te leggen aan proefpersonen. Hierbij heb ik gebruik gemaakt van de digitale surveysoftware *Limesurvey*, die het mogelijk maakt om digitaal via het internet vragenlijsten af te nemen bij mensen. Dit plan heb ik eerst in het klein getest bij 3 proefpersonen in een pilotstudie waar ik zelf bij was. Ik heb hierbij een paar idiomen voorgelegd en hen gevraagd wat deze volgens hen betekenden. Hieruit bleek al snel dat ik tegen een probleem aanliep: niet iedereen kende het idioom. Op de vraag wat ‘een varkentje wassen’ precies betekende werd bijvoorbeeld een keer ‘dat je een varkentje gaat wassen’ gezegd in plaats van de idiomatische betekenis ‘een klusje afmaken’. Dit heeft ertoe geleid dat ik ervoor gekozen heb om bij de gemanipuleerde idiomen meer dan alleen het idioom zelf te geven. Hoe deze idiomen verder precies gemanipuleerd zijn is te lezen in 5.2.

Aan het begin van de digitale survey heb ik een uitleg geplaatst waarin het begrip figuurlijkheid werd uitgelegd en geïllustreerd met behulp van een voorbeeldvraag. De gemanipuleerde uitingen werden hierna willekeurig voorgelegd aan proefpersonen om te kijken of deze figuurlijk of letterlijk geïnterpreteerd werden. Deze beoordeling hebben de proefpersoon gedaan door middel van een zevenpunts Likertschaal met de vraag ‘*Ik zou deze zin figuurlijk interpreteren*’. De Likertschaal is een toetsvorm waarbij een statement wordt gegeven met hierna een aantal beoordelingswaarden waaruit de proefpersoon er één moet kiezen. De schaal geeft een beperkt aantal waarden omdat dit volgens Likert, Roslow en Murphy (1934, p.234) betere resultaten oplevert dan onderzoeksmethoden die gebruik maken van een oneindig aantal waarden die afhankelijk zijn van beoordelingen uit een vooronderzoek. In mijn geval heb ik gebruikgemaakt van een rangschikking met zeven oordelen die varieerden van ‘*helemaal niet mee eens*’ tot ‘*helemaal mee eens*’.

Ten slotte is het ook belangrijk om te vermelden dat, omdat er in totaal 213 mogelijke vragen waren, er slechts een willekeurige subset van de vragen voorgelegd werd aan elke proefpersoon. Elke proefpersoon heeft maximaal 70 vragen voorgelegd gekregen, dus een willekeurige 32.7 procent. In 5.3 ga ik in op de opbouw van de proefpersonen en welke eisen er aan hen gesteld werden.

5.2 Stimuli

Ik heb twee corpora samengesteld. Het eerste corpus bestaat uit een verzameling idiomen over veelvoorkomende onderwerpen. Deze idiomen heb ik zelf gecategoriseerd als ICE en IdP op eigen instinct, een verdeling die later nog getest gaat worden bij de deelvraag in 6.1.1. Het tweede corpus bestaat uit een verzameling aan verhaspelde idiomen. Deze zijn afkomstig van verschillende bronnen, van het twitter-account @verhaspeling (<https://twitter.com/verhaspeling>) en op infor-

mele basis via Facebook en vrienden. Alle verzamelingen zijn terug te vinden in appendix A, B en C. Deze normale en verhaspelde idiomen zijn uiteindelijk op verschillende manieren in gesprekjes van meerdere zinnen gezet.

Uit het vooronderzoek bleek dat, als de proefpersoon het idioom niet van zichzelf kende, het bijna onmogelijk was om de idiomatische betekenis te activeren zonder uitleg over de betekenis te geven. Daarom heb ik ervoor gekozen om de uitdrukkingen in deze twee corpora in kleine gesprekjes van twee tot drie zinnen te plaatsen. Op deze manier komt de betekenis van het idioom naar voren uit de context zoals hij ook in dagelijks ‘normaal’ taalgebruik zou doen. Van elke uiting heb ik drie verschillende versies gemaakt, gemodificeerd naar voorbeeld van het onderzoek van Nunberg, Sag en Wasow (1994). Dit houdt in dat ik de drie verschillende vormen van manipulatie die voorkomen in 3.2 heb toegepast op de verschillende uitingen. Laten we bij wijze van voorbeeld kijken naar de uiting *Een varkentje wassen* (een klusje oplossen). Dezelfde uiting heb ik gemodificeerd door het te vervangen met een *pronomen* in 12b, gemodificeerd met een adjectieve constructie in 13b en is getopicaliseerd in 14b. De complete verzameling aan gemanipuleerde idiomen is te vinden in Appendix E, F en G.

12. (a) Hebben jij of Sara die lekkende kraan al gerepareerd?
(b) Nou, ik heb dat varkentje beter gewassen dan Sara *die van haar*.
13. (a) Heb je je boekverslag al af?
(b) Nee, ik zal dat *literaire* varkentje nog even wassen.
14. (a) Heb je je boekverslag al af?
(b) *Dat varkentje* was ik zometeen.

Voordat ik begon aan het afnemen van het praktische deel van mijn onderzoek, heb ik rekening gehouden met het feit dat veel van de resultaten gemengd konden zijn. Daarom begin ik ook met de eerste hoofdvraag in 6.1.1 om het gebruikte corpus met normale idiomen te controleren. Het kan natuurlijk ook dat er op het verhaspelde corpus gemengde reacties komen. Mocht het zo zijn dat er bepaalde verhaspelingen zijn waar totaal geen consensus over is, heb ik nog altijd de mogelijkheid om deze weg te laten. Als ik er na deze maatregelen nog steeds achter kom dat er geen overduidelijke relatie is tussen de soorten verhaspelingen en de classificatie van expressies als ICE en IdP, ga ik ervan uitgaan dat mijn hypothese niet klopt en dat de nulhypothese waar is.

5.3 Proefpersonen

De digitale survey is afgenomen bij een groep proefpersonen met een gemiddelde leeftijd van 28,3 jaar. De jongste participant was 18 jaar en de oudste participant was 86 jaar. Ondanks deze

uitschieter was een groot deel van de proefpersonen dus tussen de 20 en 30 jaar oud. Tevens waren er geen deelnemers die het Nederlands niet als eerste taal hadden. We kunnen er dus van uitgaan dat de proefpersonen een dusdanige beheersing van het Nederlands hadden dat we voldoende kennis van idiomatische betekenissen van uitdrukkingen mogen veronderstellen. Ten slotte heb ik geprobeerd om de man-vrouwverhouding gelijk op te laten lopen, dit is redelijk gelukt met een verhouding van 55 procent vrouwen om 45 procent mannen.

6 Empirisch onderzoek

6.1 Deelvragen

6.1.1 Kunnen de niet-verhaspelde idiomen verdeeld worden over ICE of IdP?

Zoals ik al aangaf in 3.1 is de eerste stap voor mij om te kijken of mijn eigen intuïties overeenkomen met de intuïties van een grotere groep taalgebruikers omdat ik dat zelf niet zeker kan weten. De verzameling met ICE-uitingen is uiteindelijk door 58 proefpersonen beoordeeld. De resultaten van de Likertschaal, die van 1 (totaal mee oneens) naar 7 (totaal mee eens) zijn per persoon meegenomen tot een gemiddelde beoordeling van 5,5424. We kunnen er op deze manier dus van uitgaan dat de gemanipuleerde ICE-idiomen gemiddeld als redelijk geldig worden beoordeeld. Bij de gemiddelde waarderingen van de IdP-uitingen heb ik iets andere resultaten gekregen. De gemiddelde waardering die uiteindelijk bepaald was door 46 deelnemers was bij deze vorm 5,3322, een klein beetje lager dus dan de gemiddelde waardering bij de ICEs. Tevens heb ik bij beide categorieën gekeken naar de vormen van manipulatie: topicalisaties (TOP), adjectivale modificaties (ADJ) en pronominalisaties (PRO). De resultaten van deze gemiddelden staan in tabel 1.

	ICE	ICE PRO	ICE ADJ	ICE TOP	IdP	IdP PRO	IdP ADJ	IdP TOP
Aantal beoordeelingen	58	58	57	57	46	46	45	46
Gemiddelde waardering	5,5424	5,4980	5,5917	5,5175	5,3322	5,4681	5,2301	5,3763

Tabel 1: Verschillen tussen de gemiddelde waardering van ICE en IdP.

Er zit hier een interessant verschil tussen de ICE- en IdP-verschrijvingen: niet alleen is de gemiddelde waardering bij IdP iets lager dan bij ICE, ook de verschillende soorten worden anders gewaardeerd. Zo is de adjectivale modificatie bij de IdP de laagst gewaardeerde vorm van modificatie en bij de ICE de hoogste, het omgekeerde is het geval bij de pronominalisatie, hier is bij IdP de gemiddelde waardering het hoogste en bij ICE het laagste. Dit zou erop kunnen wijzen dat Nunberg, Sag en Wasow een punt hebben wanneer zij claimen dat het element dat gemodificeerd wordt met een adjectief, een element is met een inhoud. Over het ‘balletje’ in ‘een balletje opgooien’ kan dus inhoudelijk iets gezegd worden. Met IdP is dit blijkbaar iets minder vaak het geval. Over de ‘bloemetjes’ in ‘de bloemetjes buitenzetten’ kunnen we dus niet iets zeggen, omdat het geen zelfstandige idiomatische betekenis heeft.

Hoewel de gemiddelde waardering wat kan zeggen over het verschil tussen de door mij uitgezochte ICEs en IdPs is het ook mogelijk om op een andere manier naar dit verschil te kijken: de verdeling van hoog en laag beoordeelde manipulaties in de categorieën. Wanneer we naar deze verdelingen kijken in tabel 8 zien we dat geen van de categorieën manipulaties heeft gehad die unaniem werden gewaardeerd als niet-figuurlijk. Wel zien we dat de IdP-categorie, die een lager

aantal manipulaties had, een iets hoger aantal gevallen met een waardering tussen de 3 en 5. Ook zien we bij de ICE-categorie een veel hoger aantal van gevallen die als figuurlijk beoordeeld worden: 51 tegenover de 43 van de IdP-categorie. Als we deze sectie nog verder in ogenschouw nemen en kijken naar de uitingen die beoordeeld worden met een 6 of hoger (en dus als heel figuurlijk beoordeeld worden) dan zien we een nog opvallender verschil: van de 51 bij de ICEs worden er 18 zo gewaardeerd en van de 43 bij de IdPs slechts 10. De ICE-categorie bevat dus een groter deel aan figuurlijk en zeer figuurlijk beoordeelde uitingen dan de IdP-categorie bevat.

	Door mij gecategoriseerd als ICE	Door mij gecategoriseerd als IdP
Aantal manipulaties	63	57
Aantal beoordelingen	58	46
Gemiddelde waardering	5,5424	5,3322
Aantal gevallen met waardering van <3	0	0
Aantal gevallen met waardering tussen 3 & 5	12	14
Aantal gevallen met waardering van >5	51	43
Waarvan >6	18	10

Tabel 2: Verdeling van de gemiddelde waarderingen in ICE en IdP

De gemanipuleerde idiomen uit de ICE-categorie worden dus vaker hoger gewaardeerd, en zijn dus flexibeler dan uitingen in de IdP-categorie.

6.1.2 Welke soorten verhaspelingen komen we tegen in de verzameling verhaspelde idiomen?

Ik heb mijn lijst aan verhaspelingen (te vinden in Appendix C) gesorteerd op de vier verschillende vormen van verhaspeling die we in hoofdstuk 3.3 al zijn tegengekomen:

- Uitdrukkingen verward die qua vorm op elkaar lijken.
- Uitdrukkingen verward die qua betekenis op elkaar lijken.
- Uitdrukking verward met de eigen betekenis.
- Uitdrukking verward met iets uit de context daarvan.

(Verhaspeling 2018)

De resultaten van deze analyse zijn te vinden in tabel 3 (de tabel met de analyse per verhaspeling is te vinden in Appendix D).

We kunnen zien dat meer dan eenderde van de geselecteerde verhaspelingen in dit corpus bestaan uit een verhaspeling tussen twee idiomen die qua vorm op elkaar lijken. Of het significant is dat de verzameling verhaspelingen voor een groot deel uit vorm-verhaspelingen bestaan is moeilijk te zeggen. Het kan natuurlijk altijd zijn dat het aantal verhaspelingen in het corpus gewoon te laag

	Aantal	Percentage
Vorm	11	≈ 36,6
Betekenis	6	20
Eigen betekenis	8	≈ 26,6
Context	5	≈ 16,6
Totaal	30	100

Tabel 3: De verhouding van de soorten verhaspelingen in het corpus.

is en dat dit berust is op toeval. Wat ook kan is dat dit grotere aantal vorm-verhaspelingen komt doordat het ligt aan de verzamelmethode. In het corpus bevinden zich geen door mij verhaspelde idiomem, maar verhaspelingen die geobserveerd zijn in het dagelijks leven. Dat heeft als gevolg dat alleen verhaspelingen die opvallen bijvoorbeeld worden ingestuurd naar het twitteraccount @verhaspeling. Je zou je kunnen voorstellen dat de verhaspelingen op basis van de vorm van de uitingen het minst te maken hebben met de betekenis van het idioom en dus het meeste opvallen wanneer ze in het dagelijks leven gebruikt worden. Dit zou er dan weer voor zorgen dat er een grotere kans is dat ze worden ingestuurd naar @verhaspeling.

6.1.3 Kunnen we van de verhaspelde idiomem vaststellen of ze behoren tot ICEs of IdPs?

Ook voor de beoordeelde verhaspelingen zijn de gemiddelde beoordelingen per soort modificatie te berekenen, deze zijn te vinden in tabel 4. In vergelijking met de modificaties op ICE en IdP is deze groep de minst goed beoordeelde categorie. Dit is niet per se verbazingwekkend, als de verhaspeling opvallend is en de proefpersoon deze dus opmerkt, dan wordt de aandacht van de proefpersoon niet meer gevestigd op de idiomatische betekenis maar op de letterlijke betekenis van de foute uitdrukking. We zien bij de topicalisatie gemiddeld de laagste waardering. Dit is consistent met de bovenstaande verklaring, bij topicalisatie wordt namelijk één deel van de uitdrukking vooraan de zin gezet en in de belangstelling van de lezer gebracht. Als het opvolgende onderdeel van de uitdrukking dan incongruent is met het getopicaliseerde deel dan zou dat ertoe kunnen leiden dat de figuurlijke betekenis verloren gaat.

	Verhaspeling	Verhaspeling PRO	Verhaspeling ADJ	Verhaspeling TOP
N	38	38	38	37
Gemiddelde waardering	5,2154	5,2518	5,1980	5,1443

Tabel 4: De gecombineerde gemiddelde waardering van verhaspeling-verschrijvingen en de waardering per soort verschrijving.

We kunnen de waardering ook benaderen zoals we al bij 6.1.1 hebben gedaan. Het resultaat van deze benadering is te zien in tabel 5. Ook hier is het te zien dat de verdeling van de waarderingen in vergelijking met de ICE- en IdP-categorieën meer naar niet-flexibel neigt.

	Verhaspelingen
Aantal manipulaties	90
Aantal waarderungen	38
Gemiddelde waardering	5,2154
Aantal gevallen met waardering van <3	0
Aantal gevallen met waardering tussen 3 & 5	31
Aantal gevallen met waardering van >5	59
Waarvan >6	12

Tabel 5: Verdeling van de gemiddelde waarderungen in verhaspelingen

Wat zijn nu de eigenschappen van de verhaspelingen die als minder-figuurlijk worden beoordeeld versus de verhaspelingen die als meer-figuurlijk worden beoordeeld? De beoordelingen in de categorie ‘Aantal gevallen met waardering tussen 3 & 5’ zijn consequent verdeeld, er is geen consensus te vinden in de waarderungen. De beoordelingen van voorbeeld 15 t/m 17 waren consequent gemiddeld tot laag. Dit zijn stuk voor stuk goede illustraties bij dit principe, Erik zou fysiek uit een bus kunnen komen met het winnende loterijlot in zijn hand, Pascal zou om kunnen lopen naar een supermarkt die zich daar bevindt, Lara zou de wereld rond kunnen zeilen en daarvoor snelle zeilen nodig hebben. Het lijkt erop dat wanneer we vragen naar de figuurlijke betekenis van een zin en deze zin misvormd is, de figuurlijkheid sneller vervalt wanneer de letterlijke betekenis logischerwijs werkelijkheid zou kunnen worden.

15. (a) Erik heeft de loterij gewonnen!
(b) *Uit de bus kwam hij tot winnaar!*
16. (a) Pascal heeft niet ontbeten.
(b) *Van de honger loopt hij om.*
17. (a) Lara heeft haar wereldreis snel georganiseerd.
(b) *Ze heeft alle snelle zeilen bij elkaar gezet.*

Dan rest ons nog de vraag: zien we bij de beoordeelde verhaspelingen meer of minder ICEs dan IdPs? Dit lijkt niet zo te zijn. In tabel 6 zien we wat de verhouding is tussen verhaspelingen die afkomstig zijn van ICEs en verhaspelingen die afkomstig zijn van IdPs. We zien hier dat de door mij verzamelde idiomen vaker afkomstig zijn van IdPs dan van ICEs. Ook zien we dat de waardering van ICE-verhaspelingen gemiddeld iets hoger zijn dan die van IdP-verhaspelingen. Dit zou een soortgelijke verklaring kunnen hebben als gegeven werd in 6.1.2, verhaspelingen die minder flexibel zijn vallen eerder op en worden ook eerder ingestuurd naar verzamelplekken als het twitter-account @verhaspeling.

	Door mij ge- categoriseerd als ICE	Door mij ge- categoriseerd als IdP
Aantal manipulaties	36	54
Aantal beoordelingen	38	38
Gemiddelde waardering	5,2922	5,1817

Tabel 6: ICEs en IdPs in verhaspelingen.

Het is verkeerd om te denken dat ICE-verhaspelingen altijd hoger beoordeeld worden. ICE-verhaspelingen als IdP-verhaspelingen kunnen allebei als minder-figuurlijk beoordeeld worden. De manipulaties van de verhaspeling *een oogje opgooien* (een vorm-verhaspeling van *Een balletje opgooien* en *een oogje opwerpen*, twee ICEs) zijn allen beoordeeld als minder-flexibel. Ook de manipulaties van de verhaspeling *Je over het hoofd slaan* (een vorm-verhaspeling van *voor de kop slaan* en *over het hoofd zien*, twee IdPs) zijn als minder-flexibel beoordeeld. Wanneer we twee manipulaties van deze twee verhaspelingen onder elkaar zetten in voorbeeld 18 en voorbeeld 19 zien we wat hierboven al gesuggereerd werd: de context draagt bij aan de figurativiteit. In 18 kan het ‘slaan’ refereren naar het slaan van tennisballen. In 19 kan het ‘oogje’ slaan op het oogje van een dobbelsteen.

18. (a) Door wiens fout hebben Sarah en Peter verloren met tennissen?
 (b) *Peter sloeg eerder over zijn eigen hoofd dan over dat van haar.*
19. (a) Willie heeft een prijswinnend spel bedacht.
 (b) *Hij gooide een winnend oogje op.*

In conclusie zien we dat verhaspelingen minder flexibel zijn dan zowel ICEs als IdPs. Dit strookt dus niet met de verwachting dat ze zich meer als ICEs zouden gedragen dan als IdPs. Een mogelijke verklaring voor dit verschil is dat, zodra de proefpersonen opmerkten dat de verhaspeling niet klopte met de officiële vorm van het idioom, de idiomatische betekenis niet meer meespeelde in de beoordeling van de uiting en alleen maar of de vorm voldoet aan de vorm waar men wél bekend mee was.

6.1.4 Is er verschil in de distributie van de categorieën tussen de normale en de verhaspelde idiomen?

In 6.1.1 en 6.1.3 hebben we al kort gekeken naar de verdeling van de gemiddelde waardering over de verschillende soorten manipulaties. Deze zijn nog een keer onder elkaar gezet in tabel 7.

Uit 6.1.1 en 6.1.3 hebben we al opgemaakt dat de gemiddelde waardering bij ICE-manipulaties het hoogst is en bij de verhaspelingen het laagst. Welke rol het begrip ‘figurativiteit’ hierbij gespeeld kan hebben heb ik behandeld in 6.1.3, maar hoe verschillen de beoordelingen per soort

	ICE	ICE PRO	ICE ADJ	ICE TOP
Aantal beoordelingen	58	58	57	57
Gemiddelde waardering	5,5424	5,4980	5,5917	5,5175

	IdP	IdP PRO	IdP ADJ	IdP TOP
Aantal beoordelingen	46	46	45	46
Gemiddelde waardering	5,3322	5,4681	5,2301	5,3763

	Verhaspeling	Verhaspeling PRO	Verhaspeling ADJ	Verhaspeling TOP
Aantal beoordelingen	38	38	38	37
Gemiddelde waardering	5,2154	5,2518	5,1980	5,1443

Tabel 7: Gemiddelde waardering van ICEs, IdPs en verhaspelingen per soort manipulatie

manipulatie? Bij de verhaspelingen zijn de pronominalisaties gemiddeld het hoogst beoordeeld en de topicalisaties gemiddeld het laagst. Dit komt niet overeen met de ICE met de adjectivale modificatie als hoogste en de pronominalisatie als laagste. Dit komt ook niet overeen met de IdP met de Pronominalisatie als hoogste en de adjectivale modificatie als laagste. De verhaspelingen lijken zich dus anders dan de ICEs of IdPs te gedragen.

Wanneer we de categorieverdeling van de verhaspelingen in tabel 6 in 6.1.3 vergelijken met de categorieverdelingen van de verzameling niet-verhaspelde idiomen is het te zien dat de verhaspelingen een hogere verhouding IdPs (54 IdP-manipulaties om 36 ICE-manipulaties) hebben dan de verzameling niet-verhaspelde idiomen (57 IdP-manipulaties om 63 ICE-manipulaties). Omdat de beoordeling van ICE-verhaspelingen iets hoger is dan die van IdP-verhaspelingen kunnen we verwachten dat, wanneer de verhouding in de verhaspelingen meer in evenwicht zou zijn, de gemiddelde beoordeling van de verhaspelingen wat hoger zou liggen dan nu het geval is. Omdat de selectie aan verhaspelingen relatief klein is, is het moeilijk te zeggen of deze discrepantie oorzaaklijk is of, zoals eerder aangegeven, afhankelijk is van verzamelbronnen als het twitter-account @verhaspeling.

Een overeenkomst tussen de IdP en de verhaspelingen is dat de pronominalisaties gemiddeld de hoogst gewaardeerde manipulaties zijn. Bij pronominalisaties verwijst een anafloor naar een betekenisdragend element van de uitdrukking. Volgens Nunberg, Sag en Wasow zou dit niet moeten kunnen bij IdPs als het zo is dat de onderdelen hiervan niet kunnen corresponderen met de onderdelen van de betekenis. Ook bij verhaspelingen, waar de idiomatische betekenis verloren zou moeten gaan, zouden pronominalisaties moeten zorgen voor meer problemen. Waarom is dit

niet het geval? In voorbeeld 20 en 21 zien we een voorbeeld van een IdP-pronominalisatie en een verhaspeling-pronominalisatie die gemiddeld als meer-figuurlijk beoordeeld zijn.

20. (a) Begrijpen Bram en Dylan dat verhaal?
(b) *Dylan weet er chocola van te maken die meer zegt dan die van Bram.*
21. (a) De acteur reageert niet op roddels.
(b) *Ik dacht dat dat meer kolen op de molen zouden zijn, maar het waren er minder.*

Bij deze twee situaties zien we hetzelfde fenomeen: om de anafoor enigszins correct te laten klinken moet de constructies op een andere manier opgebouwd worden dan de pronominalisaties bij ICEs. We weten immers dat de ICE wél inhoudsdragende delen heeft waarnaar verwezen kan worden. Dit zien we terug in de beoordeling van de pronominalisaties in tabel 7, die hoger ligt dan bij die van de IdPs of verhaspelingen. Het zou echter kunnen dat de beoordelingen van pronominalisaties in de IdPs en verhaspelingen relatief hoog liggen omdat door de ingewikkelde constructies de idioombetekeningen minder snel herkend worden. De lezer let op het anafoor en waar het naar verwijst maar let niet meer op de ware betekenis van het idioom.

7 Discussie

7.1 Hoofdvraag: Wat is de relatie tussen verhaspeling en de classificatie van expressies als ICE en IdP?

Als we kijken naar de hiervoor beantwoorde deelvragen kunnen we een paar conclusies trekken. Ten eerste is er een verschil te zien in de beoordelingen van manipulaties van ICEs en IdPs. De manipulaties van ICEs worden gemiddeld hoger beoordeeld dan die van IdPs, wat er op wijst dat ICEs een hogere flexibiliteit hebben. Dit is consistent met de theorie van Nunberg, Sag en Wasow.

Wanneer we de verhaspelingen tegenover de ICEs en IdPs zetten zien we echter geen directe relatie hiertussen. De verhaspelde idiomen gedragen zich op een andere manier dan de niet-verhaspelde idiomen. De verhaspelingen worden lager beoordeeld dan de twee niet-verhaspelde categorieën en het is ook niet zo dat er in de hoger- of lager beoordeelde segmenten meer ICEs of IdPs terug te vinden zijn. Het lijkt er op dat de lezers bij het lezen van ‘flexibiliteit’ niet alleen op de zin met het idioom zelf letten maar ook op de omringende context. Ze hebben gekeken naar omringende zinnen en op basis daarvan gekeken of de letterlijke betekenis kan kloppen. Als dat niet het geval was hebben ze gezegd dat de figuurlijke betekenis klopt. Dan blijft de vraag over waarom dat bij niet-verhaspelde idiomen niet het geval is. Als er een relatie is tussen ICE en IdP, dan is deze in ieder geval niet te leggen door te testen op de figurativiteit van de uitingen.

7.2 Verloop van het onderzoek

7.2.1 Engagement

Het is bij de verwerking van de resultaten in het empirisch onderzoek 6 duidelijk geworden dat de resultaten niet zo duidelijk zijn als ze misschien hadden kunnen zijn. Dit heeft verschillende redenen. Ten eerste de opzet van het onderzoek zelf. Zoals gezegd was deze digitaal afgenomen en het is aan de resultaten te zien dat er een probleem was met de engagement van de stof. Veel van de proefpersonen lieten het afweten na één of twee pagina’s ingevuld te hebben. Dit kan verschillende oorzaken hebben. Veel van de proefpersonen vonden de vragenlijst bijvoorbeeld te lang. Zelf heb ik ervoor gekozen om ongeveer eenderde van het totaal aantal vragen te bevragen aan de proefpersonen, maar dat was misschien al te lang. Hiernaast is de drempel om halverwege te stoppen voor de proefpersonen ook veel lager dan wanneer er extern toezicht is. Bij vervolgonderzoeken zou men er dan ook voor kunnen kiezen om bij het afnemen van de onderzoeken persoonlijk aanwezig zijn om deze neiging bij de proefpersonen weg te nemen.

7.2.2 Omvang

Bij de omvang van het corpus is het altijd moeilijk om te zeggen wanneer het groot genoeg is. Dit probleem speelt vooral bij het corpus van de verhaspelingen. Het nadeel aan een groter corpus is natuurlijk wel de interesse van de proefpersoon en zoals in de vorige sectie al bleek neemt deze interesse bij elke vraag die ze beantwoorden af. Er zou natuurlijk voor gekozen kunnen worden om een nog kleinere subsectie van de vragen aan te bieden aan de proefpersoon maar dan neemt het effectief beantwoorde vragen ook af.

Wat wel zeker is, is dat het totaal aantal proefpersonen nog te laag is. Vervolgonderzoek zou er goed aan doen om er meer te ondervragen, en er tevens voor te zorgen dat deze het hele traject daadwerkelijk ondergaan in plaats van dat er maar tot halverwege gewerkt wordt en men vervolgens afsluit.

Ten slotte zou het verzamelen van verhaspelingen ook anders benaderd kunnen worden. In plaats van bronnen met bestaande verhaspelingen doorzoeken zou men in een vervolgonderzoek kunnen kijken naar het zelf creëren van verhaspelingen op basis van ICEs en IdPs. Op deze manier zou het mogelijk moeten zijn om een corpus te genereren waarbij het niet meer nodig is om te kijken van welke idioom-categorieën de verhaspelingen afkomstig zijn.

7.2.3 Vraagstelling

Een veelgehoorde opmerking bij het maken van de vragenlijst was dat de vraag ‘*Ik zou deze zin figuurlijk interpreteren*’ zorgde voor nogal wat problemen. Veel mensen bleven haken op het begrip ‘figuurlijk’ en wisten niet naar wat voor verschijnsel er werd gevraagd. Figuurlijkheid bleek voor veel proefpersonen een vorm van beeldtaal die alleen kan als de uitingen een realistische situatie beschrijven. In voorbeeld 22 zien we zo’n situatie. We hebben hier te maken met een adjectivale modificatie van de verhaspeling *de koppen tegen elkaar slaan*. ‘De koppen’ zouden hier dus een idiomatische betekenis kunnen hebben maar ook kunnen verwijzen naar de hoofden (koppen) van leerlingen kunnen verwijzen. Alleen in zo’n geval zou je de uiting in 22b niet-figuurlijk kunnen bestempelen. De meeste mensen hebben zich om deze reden in de meeste gevallen beperkt tot een beoordeling tussen 4 (neutraal) en 7 (helemaal figuurlijk).

22. (a) Is Jacob een leerkracht die de leiding weet te nemen?
(b) Jacob slaat de kleine koppen tegen elkaar.

Dit soort ambigue situaties heb ik echter niet veel toegepast in de corpora. Als het zo is dat proefpersonen zo beperkt worden door het begrip ‘figuurlijk’ dan zou het in vervolgonderzoek kunnen lonen om in vervolgonderzoek juist meer van dit soort ambigue situaties toe te passen in de teksten.

8 Conclusie

Zoals te zien in hoofdstuk 6 is er een verschil op te merken in de gemiddelde begripelijkheid van ICE- en IdP-uitingen. De gemiddelde waardering van de IdP-uitingen is lager, wat de hypothese van Nunberg, Sag en Wasow lijkt te ondersteunen. Wat betreft de verhaspelingen is de gemiddelde waardering nog lager dan zelfs IdP. Het lijkt erop dat verhaspelingen de proefpersonen ertoe zetten om de frase als nog foutiever dan gemiddeld te beoordelen. Echter, zelfs hier gooit het begrip ‘figuurlijkheid’ roet in het eten, zoals vermeld in 4 lijkt het begrip ‘figuurlijk’ aan meer factoren onderhevig dan aangenomen in dit onderzoek. Ook de context die gegeven wordt in de omringende zinnen moet kloppen bij de letterlijke betekenis van het idioom. Er is niet genoeg bewijs om een directe relatie te claimen tussen ICEs en IdPs, de verhaspelde idiomen gedragen zich op een andere manier dan de niet-verhaspelde idiomen en we zien de ICEs en IdPs terug op zowel de meer- en minder-figuurlijk beoordeelde uitspraken. De relatie die ervoor zou zorgen dat ICEs meer of op een andere manier zouden verhaspelen lijkt er dus niet te zijn.

Vervolgonderzoek zou er goed aan doen om sterk rekening te houden met het begrip ‘figuurlijkheid’ en de problemen die het op kan leveren. Dezelfde vraagstelling gebruiken als in dit onderzoek kan zeker, maar mensen zijn in veel gevallen alleen geneigd om aan een uitspraak een letterlijke betekenis toe te schrijven wanneer deze letterlijk waar zou kunnen zijn. Hiernaast zou een vervolgonderzoek kunnen proberen om zélf verhaspelingen te maken van ICEs en IdPs, in plaats van de beschrijvende rol die dit onderzoek heeft aangenomen, en te kijken hoe proefpersonen hierop reageren. Wanneer er consequent verhaspelingen van één soort hoger worden beoordeeld, dan zou je ook verwachten dat deze in dagelijks gebruik onopgemerkt blijven.

Idiomen zijn nog steeds een raadselachtig verschijnsel. Ook in dit onderzoek komen er op bepaalde plekken regels naar boven die mensen zichzelf zonder het te weten hebben aangeleerd. Of het de ICE/IdP-verdeling is of een andere indeling, dat er genoeg vervolgonderzoek naar gedaan kan worden is duidelijk. Hopelijk heeft dit onderzoek geholpen een tipje van de sluier op te lichten.

Bibliografie

- Bos, Tessa (2017). „We gaan geen verdrongen koeien uit de sloot halen: Idiomverspreker in der natürlichen Sprache”.
- Cacciari, Cristina. en Patrizia. Tabossi (1988). „The comprehension of idioms”. In: *Journal of Memory and Language* 27, p. 668–683.
- Cutting, J C en K Bock (1997). „That’s the way the cookie bounces: syntactic and semantic components of experimentally elicited idiom blends.” In: *Memory & cognition* 25.1, p. 57–71. ISSN: 0090-502X. DOI: 10.3758/BF03197285. URL: http://link.springer.com/article/10.3758/BF03197285%7B%5C%7D5Cnhttp://www.baal.org.uk/proc08/yamashita%7B%5C_%7Djiang.pdf.
- Kuiper, Koenraad e.a. (2007). „Slipping on superlemmas: Multi-word lexical items in speech production”. In: *The Mental Lexicon* 2.3, p. 313–357. ISSN: 1871-1340. DOI: 10.1075/ml.2.3.03kui. URL: <http://www.ingentaconnect.com/content/jbp/ml/2007/00000002/00000003/art00002>.
- Likert, Rensis, Sydney Roslow en Gardner Murphy (1934). „A simple and Reliable Method of Scoring the Thurston Attitude Scales”. In: *Gardner Journal of Social Psychology* 5.2, p. 689–691. ISSN: 0022-4545. DOI: 10.1080/00224545.1934.9919450. URL: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00224545.1934.9919450>.
- Nicolas, Tim (1995). „Semantics of Idiom Modification”. In: *Idioms: Structural and Psychological Perspectives*. Red. door Martin Everaert e.a. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. Hfdstk. 9, p. 233–252.
- Nooteboom, S.G. (1999). „Sloppiness in uttering stock phrases”. In: *Proceedings of the XIVth International Congress of Phonetic Sciences, San Francisco February*, p. 683–687. URL: <http://www.let.uu.nl/~%7B%7DSieb.Nooteboom/personal/Sloppiness.pdf>.
- Nunberg, Geoffrey, Ivan A Sag en Thomas Wasow (1994). „Idioms”. In: *Language* 70.3, p. 491–538. URL: <http://www.jstor.org/stable/416483>.
- Schenk, André (1995). „The Syntactic Behavior of Idioms”. In: *Idioms: Structural and Psychological Perspectives*. Red. door Martin Everaert e.a. Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. Hfdstk. 10, p. 253–271.
- Verhaspeling (2018). *Verhaspeling*. URL: <http://www.verhaspeling.nl/> (bezocht op 27-03-2018).

A Verzameling ICEs

1. Een varkentje wassen.
2. Een bok schieten.
3. Een kleurtje geven.
4. Een toon aanslaan.
5. Een balletje opgooien.
6. Een boekje opendoen.
7. Een draai geven.
8. Een duit in het zakje doen.
9. Een noot kraken.
10. Een open deur intrappen.
11. Een pleister op de wonde leggen.
12. Iemand een poets bakken.
13. Een speld in de hooiberg zoeken.
14. Een tipje van de sluier oplichten.
15. Een uiltje knappen.
16. Een wig tussen iemand drijven.
17. Een schepje erbovenop doen.
18. Er een slaatje uit slaan.
19. Een beste beentje voor zetten.
20. Een veer in de kont steken.
21. Een draai om de oren geven.

B Verzameling IdPs

1. Het heft in handen nemen.
2. De benen nemen.
3. Het hoofd boven water houden.
4. Iemand voor het hoofd stoten.
5. Iemand in het oog houden.
6. Het spits afbijten.
7. Aan iemands neus voorbijgaan.
8. Met de mond vol tanden staan.
9. Met de hand over het hart strijken.
10. Naast de schoenen lopen.
11. De koe bij de horens vatten.
12. Met iemand in zee gaan.
13. Recht door zee gaan.
14. Met iemand onder een hoedje spelen.
15. Het in je broek doen.
16. Iemand op de kast jagen.
17. Op eieren lopen.
18. Een scheve schaats rijden.
19. Geen chocola van weten te maken.

C Verzameling verhaspelingen

1. Dank voor stank krijgen.
2. Twee muggen in één klap vangen.
3. De koppen tegen elkaar slaan.
4. Met de tand des tijds meegaan.
5. Het warme water opnieuw uitvinden.
6. Met iemand onder één deur kunnen.
7. In de kinderstoelen staan.
8. Koppen met spijkers slaan.
9. op je strepen gezet zijn.
10. Van de troon gestoken zijn.
11. Tot winnaar uit de bus komen.
12. Met de kraan open werken.
13. Het aan je klompen voelen.
14. Op zoek zijn naar de gebeten hond.
15. Van de honger omlopen.
16. Kolen op de molen zijn.
17. Het uit je nek zuigen.
18. Zich over het hoofd slaan.
19. De onderste steen boven water halen.
20. Je neus voorbijpraten.
21. Een oogje opgooien.
22. Een vrucht opstrijken.
23. Er geen kaas van kunnen maken.
24. Een tipje van de sluier weggeven.
25. Voor hetere stormen hebben gestaan.

26. Een sneer uit de pan krijgen.
27. Het op wankele schroeven zetten.
28. In iemands straatje spreken.
29. Alle zeilen bij elkaar zetten.
30. Op de schouders voortbouwen.

D Analyse verhaspelingen

Verhaspeling	Afkomst	Categorie afkomst	Soort verhaspeling
Dank voor stank krijgen.	Stank voor dank krijgen.	IdP	Eigen betekenis
Twee muggen in één klap vangen.	Twee vliegen in één klap slaan.	ICE	Context
De koppen tegen elkaar slaan.	Koppen bij elkaar steken & iemand in elkaar slaan.	ICE	Vorm
Met de tand des tijds meegaan.	Met de tijd meegaan & de tand des tijds.	IdP	Vorm
Het warme water opnieuw uitvinden.	Het wiel opnieuw uitvinden & het warm water heruitvinden	ICE	Dezelfde betekenis
Niet met iemand onder één deur kunnen.	Niet met iemand door één deur kunnen.	IdP	Context
In de kinderstoelen staan.	In de kinderschoenen staan	IdP	Context
Koppen met spijkers slaan.	Spijkers met koppen slaan	IdP	Eigen betekenis
Op je strepen gezet zijn.	Op je strepen staan & op je plaats gezet zijn.	IdP	Vorm
Van de troon gestoken zijn.	Van de troon stoten & naar de kroon steken.	IdP	Vorm
Tot winnaar uit de bus komen.	Iets kan als een bus kloppen & je kan iemand uit de brand helpen.	IdP	Vorm
Met de kraan open werken.	Dweilen met de kraan open.	IdP	Context
Het aan je klompen voelen.	Het op je klompen aanvoelen.	IdP	Eigen betekenis
Op zoek zijn naar de gebeten hond.	Speld in de hooiberg zoeken & de gebeten hond zijn.	ICE	Vorm
Van de honger omlopen.	Van de honger omkomen	IdP	Vorm
Kolen op de molen zijn.	Koren op de molen zijn & op hete kolen zitten.	ICE	Vorm
Het uit je nek zuigen.	Het uit je duim zuigen & uit je nek kletsen.	IdP	Dezelfde betekenis
Zich over het hoofd slaan.	Zich voor het hoofd slaan & over het hoofd zien.	IdP	Vorm
De onderste steen boven water halen.	Onderste steen boven krijgen & iets komt boven water.	ICE	Dezelfde betekenis
Je neus voorbijpraten.	Je mond voorbijpraten	IdP	Context
Een oogje opgooien.	Een balletje opgooien & een oogje werpen op	ICE	Vorm

Verhaspeling	Afkomst	Categorie afkomst	Soort verhaspeling
Een vrucht opstrijken.	De vruchten plukken & de winst opstrijken	ICE	Dezelfde betekenis
Er geen kaas van kunnen maken.	Er geen chocola van kunnen maken & Er geen kaas van gegeten hebben.	IdP	Dezelfde betekenis
Een tipje van de sluier weggeven.	Een tipje van de sluier oplichten	ICE	Eigen betekenis
Voor hetere stormen hebben gestaan.	Voor hetere vuren hebben gestaan & storm in een glas water	ICE	Vorm
Een sneer uit de pan krijgen.	Een veeg uit de pan krijgen.	ICE	Eigen betekenis
Het op wankel schroeven zetten.	Op losse schroeven zetten & wankel poten	IdP	Dezelfde betekenis
In iemands straatje spreken.	in je straatje zijn & iemand spreken	IdP	Eigen betekenis
Alle zeilen bij elkaar zetten.	Alle zeilen bijzetten	IdP	Eigen betekenis
Op de schouders voortbouwen.	Op iemands schouders staan	ICE	Eigen betekenis

Tabel 8: Verhaspelingen, afkomst en verhaspel-soort

E Manipulaties ICEs

Vraagcode	Manipulatie
ICE01	<ul style="list-style-type: none"> • Hebben jij of Sara die lekkende kraan al gerepareerd? • Nou, ik heb dat varkentje beter gewassen dan Sara die van haar.
ICE02	<ul style="list-style-type: none"> • Heb je je boekverslag al af? • Nee, ik zal dat literaire varkentje nog even wassen.
ICE03	<ul style="list-style-type: none"> • Heb je je boekverslag al af? • Dat varkentje was ik zometeen.
ICE04	<ul style="list-style-type: none"> • Had je al gehoord over wat Kasper en Maarten verkeerd hadden gedaan? • Ja, maar de bok die Kasper schoot was erger dan die van Maarten.
ICE05	<ul style="list-style-type: none"> • Ik heb vorige week een auto-ongeluk gehad doordat ik belde achter het stuur. • Jij schoot daar een levensgevaarlijke bok.
ICE06	<ul style="list-style-type: none"> • Viel Julius vanochtend nou van de trap? • Ja, een bok schoot hij vanochtend.
ICE07	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe gingen de presentaties van Susan en Mark? • Het kleurtje dat Susan wist te geven was mooier dan dat van Mark.
ICE08	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe verklaarde Marten de gebroken vaas? • Hij wist het maar een ongeloofwaardig kleurtje te geven.
ICE09	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe kan het dat Lieke nooit in de problemen komt? • Een kleurtje weet zij aan alles te geven.
ICE10	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe ging het gesprek tussen de ouders en hun agressieve kind? • De toon die de moeder aansloeg was beter dan die van de vader.
ICE11	<ul style="list-style-type: none"> • Is die docent aardig? • Hij slaat altijd een vriendelijke toon aan tegenover zijn studenten.
ICE12	<ul style="list-style-type: none"> • Waarom wil je nu ineens wel met hem praten? • De toon die hij aansloeg was heel anders.
ICE13	<ul style="list-style-type: none"> • Waren er nog leuke ideeën voor het themafeestje? • Het balletje dat Jan opgooide was beter dan dat van Karen.
ICE14	<ul style="list-style-type: none"> • Waarom werd zijn idee niet serieus genomen? • Hij gooide een belachelijk balletje op.
ICE15	<ul style="list-style-type: none"> • Had Pieter met het overleg een waardevolle inbreng? • Een balletje gooide hij als eerste op.
ICE16	<ul style="list-style-type: none"> • Hebben de medewerkers van dat bedrijf geheimen verklapt? • Ed deed een boekje open dat opzienbarend was dan dat van Julian.
ICE17	<ul style="list-style-type: none"> • Na zijn ontslag deed Ed een veelzeggend boekje open over zijn voormalige werkgever.
ICE18	<ul style="list-style-type: none"> • Wat deed Ed nou na zijn ontslag? • Een boekje deed Ed open over zijn voormalige werkgever.

Vraagcode	Manipulatie
ICE19	<ul style="list-style-type: none"> • Hebben Susan en Julia dezelfde verklaring aan de politie afgelegd? • De draai die Susan aan het verhaal gaf was heel anders dan die van Julia.
ICE20	<ul style="list-style-type: none"> • Om de gebroken vaas te verklaren gaf Susan een ongeloofwaardige draai aan het ongeluk.
ICE21	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe wist John het verlies van zijn favoriete voetbalclub te verklaren? • Een draai gaf John aan het verhaal.
ICE22	<ul style="list-style-type: none"> • Hebben jullie nog overlegd tijdens het groepsgesprek? • Daan deed een duit in het zakje die waardevoller was dan die van Thijs.
ICE23	<ul style="list-style-type: none"> • Tijdens het overleg deed Daan een waardevolle duit in het zakje.
ICE24	<ul style="list-style-type: none"> • Dacht Laurens nog mee tijdens zijn functioneringsgesprek vanochtend? • Een duit deed Laurens wel in het zakje.
ICE25	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe is de bevalling verlopen? • Ze kraakte een noot die harder was dan die van haar man.
ICE26	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe heeft Maaïke het tentamen gemaakt? • Zij kraakte een flinke noot maar ze is geslaagd.
ICE27	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe gaat Jelle om met moeilijke klusjes? • Een noot kraakt hij het liefst 's ochtends vroeg.
ICE28	<ul style="list-style-type: none"> • Was de inbreng van Nadia en Wanda tijdens de vergadering gelijk? • Wanda trapte een deur in die net zo open was als die van Nadia.
ICE29	<ul style="list-style-type: none"> • Wist je dat de lucht blauw is? • Je trapt nu een wijdopenstaande deur in.
ICE30	<ul style="list-style-type: none"> • Is zijn inbreng ooit waardevol? • Nee, een open deur trapt hij het liefst zo snel mogelijk in
ICE31	<ul style="list-style-type: none"> • Mijn ouders hebben gisteren gehoord dat ik ben gezakt. Hoe reageerden ze? • Mijn moeder legde een pleister op de wonde die troostender was dan die van mijn vader.
ICE32	<ul style="list-style-type: none"> • Hij wist je niet op te beuren, he? • Hij legde een teleurstellende pleister op de wonde.
ICE33	<ul style="list-style-type: none"> • Kwam David bij de begrafenis als eerste naar je toe? • Een pleister legde hij op de wonde voordat hij iets anders deed.
ICE34	<ul style="list-style-type: none"> • Wie is grappiger, Lara of je broertje? • De poetsen die Lara bakt, ik vind ze altijd leuker.
ICE35	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft iemand nog een grap uitgehaald op 1 april? • Lara bakte me vanochtend een hilarische poets.
ICE36	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe was jouw 1 april? • Een poets bakte Lara me vanochtend

Vraagcode	Manipulatie
ICE37	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe gaat het met de start-ups van Julia en Mark? • Hij zoekt naar een speld in de hooiberg die moeilijker te vinden is dan die van haar.
ICE38	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft Thomas inmiddels al een keer gewonnen met poker? • Nee, hij zoekt een piepkleine speld in de hooiberg.
ICE39	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft Thomas inmiddels al een keer gewonnen met poker? • In de hooiberg zoekt hij een speld.
ICE40	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe vaak werden de verklapte geheimen behandeld door de media? • Edward licht een tipje van de sluier op dat vaker terugkwam dan dat van Julian.
ICE41	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft Victor al verteld wat hij voor je verjaardag heeft gekocht? • Hij lichtte een piepklein tipje van de sluier op.
ICE42	<ul style="list-style-type: none"> • Wat zei Victor toen je vroeg om je cadeau? • Een tipje van de sluier lichtte hij op.
ICE43	<ul style="list-style-type: none"> • Slapen zij wel eens overdag? • Sonja knapt uiltjes die kleiner zijn dan die van Pjotr.
ICE44	<ul style="list-style-type: none"> • Nadat zij meer dan een dag niet geslapen had knapte zij een gigantisch uiltje
ICE45	<ul style="list-style-type: none"> • Wat was het eerste dat zij deed na haar wereldreis? • Een uiltje knapte zij na het thuiskomen.
ICE46	<ul style="list-style-type: none"> • Welke televisie-zenders roddelen het meest? • SBS drijft een wig tussen mensen die groter is dan die van RTL.
ICE47	<ul style="list-style-type: none"> • Na zijn overlijden bleek dat de oliemagnaat geen testament had opgesteld? • Dat dreef een flinke wig tussen de nabestaanden.
ICE48	<ul style="list-style-type: none"> • Wat voor effect had het winnen van de loterij? • Een wig dreef dat tussen mijn ouders.
ICE49	<ul style="list-style-type: none"> • Lucas bluft vaak, toch? • Hij doet er een schepje bovenop dat groter is dan dat van Femke.
ICE50	<ul style="list-style-type: none"> • Om zijn aanbod nog aantrekkelijker te maken deed de verkoper er nog een flink schepje bovenop.
ICE51	<ul style="list-style-type: none"> • Wat doet Anton als hij een verhaal wil vertellen? • Een schepje erbovenop doet hij dan.
ICE52	<ul style="list-style-type: none"> • Hebben zij nog wat verdiend bij het verkopen van hun huis? • Hannah slaat er een groter slaatje uit dan dat van Inge.
ICE53	<ul style="list-style-type: none"> • Bij het verkopen van zijn hotel sloeg Donald er een gigantisch slaatje uit.
ICE54	<ul style="list-style-type: none"> • En verdient jouw moeder wat bij het verkopen van haar bedrijf? • Een slaatje slaat zij eruit.

Vraagcode	Manipulatie
ICE55	<ul style="list-style-type: none"> • Doen de teamleden hun best? • Johan zet een beentje voor dat beter was dat dat van Marco.
ICE56	<ul style="list-style-type: none"> • Omdat hij geen tijd wil verspillen zet hij altijd zijn allerbeste beentje voor.
ICE57	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft je zoontje zich goed voorbereid op zijn spreekbeurt? • Zijn beste beentje zette hij voor.
ICE58	<ul style="list-style-type: none"> • Geven Jan en Kees wel eens een complimentje? • Jan steekt veren in de kont die dieper zijn dan die van Kees.
ICE59	<ul style="list-style-type: none"> • Heb je die ober nog een fooi gegeven? • Ik heb hem een financiële veer in de kont gestoken.
ICE60	<ul style="list-style-type: none"> • Complimenteert de professor de student? • Ja, een veer steekt hij hem in de kont.
ICE61	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe behandelen die ouders hun zoon? • Zij geeft de zoon draaien om de oren die harder zijn dan die van de vader.
ICE62	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe is die hond zo vals geworden? • Zijn baas gaf hem vaak een onverdiende draai om de oren.
ICE63	<ul style="list-style-type: none"> • Is Martijn een lieve vader? • Een draai om de oren geeft hij zijn kinderen nooit.

F Manipulaties IdPs

Vraagcode	Manipulatie
IdP01	<ul style="list-style-type: none"> • Is Matthijs een betere leider dan Iris? • Hij neemt het heft in handen dat hem beter past dan dat van Iris.
IdP02	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft Adam goed gepresteerd bij de groepsopdracht? • Hij nam het waardevolle heft in handen.
IdP03	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft Adam als eerste leiderschap vertoond? • Het heft nam hij vlug in handen.
IdP04	<ul style="list-style-type: none"> • Wie is vaker bang, John of Marie? • Hij neemt vaker de benen dan zij die van haar.
IdP05	<ul style="list-style-type: none"> • Toen het geitje de wolf zag, nam het de vlugge benen.
IdP06	<ul style="list-style-type: none"> • Wat deed de geit toen hij de wolf zag? • De benen nam het snel.
IdP07	<ul style="list-style-type: none"> • Betalen Maaïke en Martijn hun rekeningen nog wel? • Zij houdt meer haar hoofd boven water dan hij de zijne.
IdP08	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe bevalt Jan het leven als vader? • Hij houdt het loodzware hoofd nog maar net boven water.
IdP09	<ul style="list-style-type: none"> • Fien en Emma maken niet zo snel vrienden, toch? • Fien stoot meer iemand voor het hoofd dan Emma daar.
IdP10	<ul style="list-style-type: none"> • Wat vond Emma van het excuus van haar vriend? • Haar vriend stootte haar voor het verontwaardigde hoofd.
IdP11	<ul style="list-style-type: none"> • Demi is toch altijd heel voorzichtig? • Voor het hoofd stoot zij iemand nooit.
IdP12	<ul style="list-style-type: none"> • Hebben de jongens goed op Laurens gelet? • Rens houdt Laurens beter in het oog dan Rob daar.
IdP13	<ul style="list-style-type: none"> • Ellen let vaak op haar zoon. • Ja, zij houdt hem in het open oog.
IdP14	<ul style="list-style-type: none"> • Daan past altijd goed op zijn dochter. • In het oog houdt hij haar het liefst.
IdP15	<ul style="list-style-type: none"> • Is Yvonne goed begonnen? • Zij bijt het spits af dat harder was dan dat van Robert.
IdP16	<ul style="list-style-type: none"> • Nikki heeft bij de presentatie alleen de simpele introductie gedaan. • Zij beet het zachte spits af.
IdP17	<ul style="list-style-type: none"> • Wie begon met presenteren? • Het spits beet Janneke bij de presentatie af.
IdP18	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe reageerden Tom en Esther op het verlies van hun favoriete team? • De winst ging meer aan zijn neus voorbij dan die van Esther.

Vraagcode	Manipulatie
IdP19	<ul style="list-style-type: none"> • Omdat Tom Esther te laat had teruggebeld ging de date aan zijn luie neus voorbij.
IdP20	<ul style="list-style-type: none"> • Opa was te laat met het roepen van "Bingo".
IdP21	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe gaat het met Peter? • Het hoofd boven water houdt hij nog maar net.
IdP22	<ul style="list-style-type: none"> • Is je zoon of dochter bijdehand? • Hij staat vaker met de mond vol tanden dan zij daarmee.
IdP23	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe reageerde hij op Nikki's fooi? • Hij stond met de financiële mond vol tanden.
IdP24	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe reageerde hij op Nikki's complimentje? • Met de mond vol tanden stond hij daar.
IdP25	<ul style="list-style-type: none"> • Zijn zij als ouders toegeeflijk? • Rik strijkt vaker de hand over het hart dan Wilma daar.
IdP26	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe reageerde de strenge schoolmeester op de streken van de kwajongen? • Hij streek de strikte hand over het hart en gaf geen straf.
IdP27	<ul style="list-style-type: none"> • Waarom is iedereen bang voor de directeur? • Over het hart strijkt hij nooit de hand.
IdP28	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft Bas meer eigendunk dan Frank? • Bas loopt naast zijn schoenen, maar Frank loopt er nog meer naast.
IdP29	<ul style="list-style-type: none"> • Reageerde hij positief op het goede nieuws? • Hij liep snel naast de blije schoenen.
IdP30	<ul style="list-style-type: none"> • Waarom moet je Marc niet te vaak complimenteren? • Naast de schoenen loopt hij al gauw.
IdP31	<ul style="list-style-type: none"> • Zowel Mitch als Bella weten van aanpakken, maar Mitch vat de koe vaker bij de horens dan Bella de hare.
IdP32	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe heeft Bert die enorme verhuizing nog geregeld? • Hij vatte de koe bij de angstaanjagende horens.
IdP33	<ul style="list-style-type: none"> • Emiel begint 's ochtends altijd met het moeilijkste klusje. • Bij de horens vat hij de koe.
IdP34	<ul style="list-style-type: none"> • Met wie is het makkelijker werken, Dave of Dirk? • Dirk gaat vaker met iemand in zee dan Dave daarmee.
IdP35	<ul style="list-style-type: none"> • Ondanks de slechte berichten wilde de regisseur toch een film maken met de acteur. • Hij ging met de acteur in een diepe zee.
IdP36	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft hij die autobiografie helemaal zelf geschreven? • Nee, in zee ging hij met een ghostwriter.

Vraagcode	Manipulatie
IdP37	<ul style="list-style-type: none"> • Ontwijken Hans en zijn vriendin elkaar wel eens? • Zij gaat recht door zee, maar minder recht dan Hans.
IdP38	<ul style="list-style-type: none"> • Twijfelt Hans ooit bij het brengen van slecht nieuws? • Hans gaat recht door de treurige zee.
IdP39	<ul style="list-style-type: none"> • Draait Hans ooit om de zaken heen? • Nee, door zee gaat Hans altijd recht.
IdP40	<ul style="list-style-type: none"> • De regering wordt wel eens beïnvloed door bedrijven. • Ja, maar de regering speelt vaker met Shell onder een hoedje dan met Texaco daar.
IdP41	<ul style="list-style-type: none"> • Moest je van Lisa een geheimpje bewaren? • Ze speelde met mij onder een klein hoedje.
IdP42	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft de professor antwoorden gegeven aan de student? • Onder een hoedje spelen zij zonder het iemand te zeggen.
IdP43	<ul style="list-style-type: none"> • Zijn zij even bang voor spinnen? • Floris doet het meer in zijn broek dan Sam daar.
IdP44	<ul style="list-style-type: none"> • Is hij 's zomers bang? • Ja, hij doet het in zijn korte broek
IdP45	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft Richard het tentamen goed gemaakt? • In zijn broek deed hij het.
IdP46	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe gaat Michiel om met John en Maurits? • Hij jaagt John meer op de kast dan Maurits daar.
IdP47	<ul style="list-style-type: none"> • Maakte Michiel John heel erg boos? • Valt mee, Hij jaagde John op de lage kast.
IdP48	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft Michiel John boos gemaakt? • Op de kast joeg hij John.
IdP49	<ul style="list-style-type: none"> • Wie is er voorzichtiger, Pia of Bastiaan? • Zij loopt meer op eieren dan hij daarop.
IdP50	<ul style="list-style-type: none"> • Pia past altijd op voor de kleinste dingetjes. • Zij loopt op kleine eieren.
IdP51	<ul style="list-style-type: none"> • Pia is toch een heel voorzichtig meisje? • Op eieren loopt zij altijd.
IdP52	<ul style="list-style-type: none"> • Gaat Marcel of Robin vaker vreemd? • De schaats die Marcel rijdt is schever dan die van Robin.
IdP53	<ul style="list-style-type: none"> • Was het erg dat Robin 1 minuut te laat verscheen op jullie afspraakje? • Hij reed daar een kleine scheve schaats.
IdP54	<ul style="list-style-type: none"> • Robin had stiekem geld gestolen uit de kassa. • Een scheve schaats reed hij daar.

Vraagcode	Manipulatie
IdP55	<ul style="list-style-type: none"> • Begrijpen Bram en Dylan dat verhaal? • Dylan weet er chocola van te maken die meer zegt dan die van Bram.
IdP56	<ul style="list-style-type: none"> • Weet Dylan dat verhaal te begrijpen? • Hij kan er geen duidelijke chocola van te maken.
IdP57	<ul style="list-style-type: none"> • Weet Dylan dat verhaal te begrijpen? • Geen chocola weet hij ervan te maken.

G Manipulaties verhaspelingen

Vraagcode	Manipulatie
VER01	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft Victor je nog bedankt voor het helpen met zijn verhuizing? • Ik kreeg van Victor dank voor stank, en die was onverdiend.
VER02	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft Victor nog wat tegen je gezegd na de verhuizing? • Nee, ik kreeg van hem een fikse dank voor stank.
VER03	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft Victor nog wat tegen je gezegd na de verhuizing? • Dank voor stank kreeg ik van hem.
VER04	<ul style="list-style-type: none"> • Kunnen jij en je vriendin goed multitasken? • Zij vangt twee muggen in één klap, die ik altijd mis.
VER05	<ul style="list-style-type: none"> • Als ik nu snel naar huis ga kan ik koken en de was doen. • Dan vang ik twee muggen in één vlugge klap.
VER06	<ul style="list-style-type: none"> • Jesse kookt en wast tegelijk. • In één klap vangt Jesse twee muggen.
VER07	<ul style="list-style-type: none"> • Weten Jesse of Jacob de vergadering te leiden? • Jesse slaat de koppen tegen elkaar, vooral die van de stagiairs.
VER08	<ul style="list-style-type: none"> • Is Jacob een leerkracht die de leiding weet te nemen? • Jacob slaat de kleine koppen tegen elkaar.
VER09	<ul style="list-style-type: none"> • Weet Jesse de groep te leiden? • Tegen elkaar slaat hij de koppen.
VER10	<ul style="list-style-type: none"> • Amsterdam en Berlijn zijn moderne steden. • Ja, maar Amsterdam gaat meer met de tand des tijds mee dan Berlijn ermee gaat.
VER11	<ul style="list-style-type: none"> • De gemeente Amsterdam legt binnenkort een nieuw park aan. • In Amsterdam gaan ze met de groene tand des tijds mee.
VER12	<ul style="list-style-type: none"> • De gemeente Amsterdam legt binnenkort een nieuw park aan. • Met de tand des tijds gaat Amsterdam mee.
VER13	<ul style="list-style-type: none"> • Het nieuwe vervoersmiddel bleek overbodig en onnodig. • We moeten niet het water opnieuw uitvinden, dat bestaat namelijk al.
VER14	<ul style="list-style-type: none"> • Waarom vind je het niet handig als we een nieuw vervoersbewijs invoeren? • We moeten niet het warme water opnieuw uitvinden.
VER15	<ul style="list-style-type: none"> • Waarom vind je het niet handig als we een nieuw vervoersbewijs invoeren? • Het water moeten we niet opnieuw gaan uitvinden.

Vraagcode	Manipulatie
VER16	<ul style="list-style-type: none"> • Met welke jongens kan Heleen goed opschieten? • Ze kan vaker met Simon onder één deur dan Stefan daaronder.
VER17	<ul style="list-style-type: none"> • Uiteindelijk wisten Heleen en ik toch samen te werken. • Wij konden samen onder een lage deur.
VER18	<ul style="list-style-type: none"> • Heleen en ik schrijven een boek. • Onder één deur kunnen we samen.
VER19	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe lukt het met het schrijven van je boek? • Mijn boek staat meer in de kinderstoelen dan de jouwe daarin.
VER20	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe gaat het met het schrijven van je boek? • Het staat nog in de jonge kinderstoelen.
VER21	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe gaat het met het schrijven van je boek? • In de kinderstoelen staat het nog.
VER22	<ul style="list-style-type: none"> • M'n moeder houdt niet van nieuwerwetse technologie. • Ze slaat koppen met oude spijkers.
VER23	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe reageerden jij en je teamgenootje op jullie lage cijfer? • Hij is op zijn strepen gezet en ik op de mijne.
VER24	<ul style="list-style-type: none"> • Is de lakse student eindelijk aangepakt door de professor? • Hij is op zijn luie strepen gezet.
VER25	<ul style="list-style-type: none"> • Wat vond de voetbalcoach van de uitslag van het kampioenschap? • Op zijn strepen is hij gezet.
VER26	<ul style="list-style-type: none"> • Weten Inge en Daniëlle problemen effectief op te lossen? • De koppen die Inge met spijkers slaat zijn effectiever dan die van Daniëlle.
VER27	<ul style="list-style-type: none"> • Koppen met spijkers slaat ze wanneer ze leiding geeft.
VER31	<ul style="list-style-type: none"> • Zowel Sophie als Sara hebben geen prijs gewonnen? • Ja, maar Sophie is meer van de troon gestoken, dan Sara daarvan.
VER32	<ul style="list-style-type: none"> • Maria is de nieuwe voorzitter van de groep. • Maria stak Sophie van de prominente troon.
VER33	<ul style="list-style-type: none"> • Maria is de nieuwe voorzitter van de groep. • Maria stak Sophie van de prominente troon.
VER34	<ul style="list-style-type: none"> • Wie heeft de Loterij gewonnen, Erik of Matthijs? • Erik kwam meer tot winnaar uit de bus dan Matthijs daaruit.
VER35	<ul style="list-style-type: none"> • Erik heeft de loterij gewonnen! • Hij kwam tot winnaar uit de financiële bus.
VER36	<ul style="list-style-type: none"> • Erik heeft de loterij gewonnen! • Uit de bus kwam hij tot winnaar.

Vraagcode	Manipulatie
VER37	<ul style="list-style-type: none"> • Robin probeert al maanden uit de schulden te komen maar wil geen baantje zoeken. • Ik dacht dat hij werkte met de kraan dicht, maar die is open.
VER38	<ul style="list-style-type: none"> • De airconditioning staat aan terwijl het raam open staat. • Dat is werken met de warme kraan open.
VER39	<ul style="list-style-type: none"> • De airconditioning staat aan terwijl het raam open staat. • Met de kraan open is dat werken.
VER40	<ul style="list-style-type: none"> • De opzichter zei dat het huis op instorten stond. • Ik dacht al dat ze het aan haar klompen zou voelen, en daaraan voelde ze het inderdaad.
VER41	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe weet je dat ons huis op instorten staat? • Dat voel je aan je bouwkundige klompen.
VER42	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe weet je dat dat ons huis op instorten staat? • Aan je klompen voel je dat.
VER43	<ul style="list-style-type: none"> • Peter wil iemand anders de schuld geven. • Peter is op zoek naar de gebeten hond, die er niet is.
VER44	<ul style="list-style-type: none"> • Peter wil iemand anders de schuld geven. • Hij is op zoek naar de gebeten hond.
VER45	<ul style="list-style-type: none"> • Peter geeft snel iemand anders de schuld. • Naar de gebeten hond is hij op zoek.
VER46	<ul style="list-style-type: none"> • Pascal heeft niet ontbeten en Martijn wel. • Pascal loopt meer om van de honger dan Martijn daarvan.
VER47	<ul style="list-style-type: none"> • Pascal heeft niet ontbeten. • Hij loopt om van de zware honger.
VER48	<ul style="list-style-type: none"> • Pascal heeft niet ontbeten. • Van de honger loopt hij om.
VER49	<ul style="list-style-type: none"> • De acteur reageert niet op roddels. • Ik dacht dat dat meer kolen op de molen zouden zijn, maar het waren er minder.
VER50	<ul style="list-style-type: none"> • De acteur reageert niet op de nieuwe roddels. • Dat zijn hete kolen op de molen.
VER51	<ul style="list-style-type: none"> • De acteur reageert niet op de nieuwe roddels. • Op de molen zijn dat kolen.
VER52	<ul style="list-style-type: none"> • Ida vertelde een verbazingwekkend verhaal. • Ik dacht dat ze dat uit haar nek zoog, en daar deed/zoog ze het inderdaad uit.
VER53	<ul style="list-style-type: none"> • Ida vertelde een verbazingwekkend verhaal. • Dat zuigt ze uit haar literaire nek.
VER54	<ul style="list-style-type: none"> • Waar haal je die praatjes vandaan? • Uit je nek zuig je dat.

Vraagcode	Manipulatie
VER55	<ul style="list-style-type: none"> • Door wiens fout hebben Sarah en Peter verloren met tennissen? • Peter sloeg eerder over zijn eigen hoofd dan over dat van haar.
VER56	<ul style="list-style-type: none"> • Het is bekend geworden dat Peter tijdens het tentamen heeft gespiekt! • Dan kan hij zich wel over het valse hoofd slaan!
VER57	<ul style="list-style-type: none"> • Het is bekend geworden dat Peter tijdens het tentamen heeft gespiekt! • Over het hoofd kan hij zich wel slaan!
VER58	<ul style="list-style-type: none"> • Zijn de ouders van Melanie er al achter waarom ze is weggelopen? • De steen die de moeder boven water haalde was heftiger dan die van de vader.
VER59	<ul style="list-style-type: none"> • Dave heeft bewezen dat de directeur van het zwembad gefraudeerd heeft! • Hij haalde de schokkende onderste steen boven water.
VER60	<ul style="list-style-type: none"> • Dave heeft bewezen dat de directeur van het zwembad gefraudeerd heeft! • Boven water haalde hij de onderste steen.
VER61	<ul style="list-style-type: none"> • Rob heeft net een leugen verteld. • Rob praatte zijn neus voorbij, die snel langer werd.
VER62	<ul style="list-style-type: none"> • Mark heeft een leugentje verteld. • Hij praatte zijn wassen neus voorbij.
VER63	<ul style="list-style-type: none"> • Mark heeft een leugentje verteld. • Zijn neus praatte hij voorbij.
VER64	<ul style="list-style-type: none"> • Tijdens het dobbelen krijgen Willie en Rogier ideeën voor een nieuw spel. • Het oogje dat Willie opgooide was origineler dan dat van Rogier.
VER65	<ul style="list-style-type: none"> • Willie heeft een prijswinnend spel bedacht. • Hij gooide een winnend oogje op.
VER66	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft Rogier een nieuw spel bedacht? • Dat oogje gooide hij vanochtend op.
VER67	<ul style="list-style-type: none"> • Simon en Lisa hebben geïnvesteerd in verschillende bedrijven. • De vrucht die hij opstreek bleek winstgevender dan die van haar.
VER68	<ul style="list-style-type: none"> • Verdient Lisa nog wat met haar aandelen? • Ze strijkt er winstgevende vruchten van op.
VER69	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft Simon nog wat verdiend met zijn aandelen? • Een vrucht streek hij op.
VER70	<ul style="list-style-type: none"> • Johan en Maria vinden die puzzel moeilijk. verhaal. • Hij kan er geen kaas van maken, maar die van haar is nog onbegrijpelijker.
VER71	<ul style="list-style-type: none"> • Die puzzel vind Johan moeilijk. • Hij kan er geen makkelijke kaas van maken.
VER72	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft Johan de puzzel al opgelost? • Geen kaas kan hij ervan maken.

Vraagcode	Manipulatie
VER73	<ul style="list-style-type: none"> • Hebben Lara of Nikki het onderwerp van hun artikel al verklapt? • Het tipje van de sluier dat Lara weggeeft verklapt meer dan dat van Nikki.
VER74	<ul style="list-style-type: none"> • Wil Anne dan niets verklappen over haar nieuwe verhaal? • Nee, zij geeft zelfs geen minuscule tipje van de sluier weg.
VER75	<ul style="list-style-type: none"> • Anne vertelt over haar nieuwe boek. • Een tipje van de sluier geeft zij weg.
VER76	<ul style="list-style-type: none"> • Vindt Thomas het niet spannend om alleen op vakantie te gaan? • Hij heeft voor stormen gestaan die heter zijn dan die van zijn vriendin.
VER77	<ul style="list-style-type: none"> • Vindt Thomas het niet spannend om alleen op vakantie te gaan? • Hij heeft wel voor meer gloeiendhete stormen gestaan.
VER78	<ul style="list-style-type: none"> • Vindt Thomas het niet spannend om alleen op vakantie te gaan? • Voor hetere stormen heeft Thomas wel gestaan.
VER79	<ul style="list-style-type: none"> • Waren je ouders boos dat je te laat was voor het eten? • De sneer die ik van mijn moeder uit de pan kreeg was kwetsender dan die van mijn vader.
VER80	<ul style="list-style-type: none"> • Was je nou te laat voor het eten? • Van mijn moeder kreeg ik een flinke sneer uit de pan.
VER81	<ul style="list-style-type: none"> • Was je nou te laat voor het eten? • Was je nou te laat voor het eten?
VER82	<ul style="list-style-type: none"> • Weten Bas en Tom wel eens een feestje te organiseren? • De schroeven waar Tom het op zet zijn wankeler dan die van Bas.
VER83	<ul style="list-style-type: none"> • Wil Tom dat feest goed organiseren? • Hij zet het op wankele schroeven.
VER84	<ul style="list-style-type: none"> • Heeft Bas dat feest georganiseerd? • Op schroeven heeft hij het gezet.
VER85	<ul style="list-style-type: none"> • Spreken de hobby's van Arjan en Paula je aan? • Het straatje waar hij in spreekt past meer bij mij dan dat van haar.
VER86	<ul style="list-style-type: none"> • Felix houdt net als jij van breien! • Hij spreekt in mijn kleine straatje.
VER87	<ul style="list-style-type: none"> • Felix houdt net als jij van katten! • In mijn straatje spreekt hij.
VER88	<ul style="list-style-type: none"> • Lara heeft haar wereldreis vlugger georganiseerd dan Erik. • Ze heeft alle zeilen bij elkaar gezet die vlugger waren dan die van Erik.
VER89	<ul style="list-style-type: none"> • Lara heeft haar wereldreis snel georganiseerd. • Ze heeft alle vlugge zeilen bij elkaar gezet.
VER90	<ul style="list-style-type: none"> • Laura werkt hard aan het organiseren van haar wereldreis. • Alle zeilen heeft ze bij elkaar gezet.
VER91	<ul style="list-style-type: none"> • Klaas is een betere opvolger dan Thomas. • De schouders waar hij op voortbouwt dragen meer dan die van Thomas.
VER92	<ul style="list-style-type: none"> • Thom heeft moeite met het leiden van de groep. • Hij bouwt op zware schouders voort.
VER93	<ul style="list-style-type: none"> • Thom leidt het orkest nu nadat zijn vader is overleden. • Op de schouders bouwt hij voort.